

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka

Autorský styl kazatele Jaroslava Plevy

Preaching Style of Jaroslav Pleva

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Ladislav Janovec, Ph.D.

Autorka DP: Hana Kucová (roz. Musilová)

Brniště 25, 471 29

Učitelství pro střední školy, AJ – ČJ

prezenční studium

Rok dokončení DP: 2016

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury.

Prohlašuji, že odevzdaná elektronická verze diplomové práce je identická s její tištěnou podobou.

Prohlašuji, že diplomová práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Brništi dne 19. června 2016

Za odborné vedení, cenné rady a trpělivou pomoc při zpracování diplomové práce
děkuji PhDr. Ladislavu Janovcovi, Ph.D.

OBSAH

<u>ÚVOD</u>	6
<u>1 DATA A METODOLOGIE</u>	8
<u>2 OBJEKTIVNÍ STYLOTVORNÉ FAKTORY</u>	10
2.1 ZÁKLADNÍ FUNKCE KOMUNIKÁTU.....	10
2.2 UŽITÁ FORMA KOMUNIKÁTU – MLUVENOST	12
2.2.1 PARALINGVÁLNÍ PROSTŘEDKY.....	13
2.2.2 MIMIKA A GESTIKULACE	14
2.2.3 VÝSLOVNOSTNÍ A LEXIKÁLNÍ SPECIFIKA	15
2.2.4 VĚTNÁ STAVBA.....	15
2.2.5 PŘÍTOMNOST ADRESÁTA.....	17
2.3 KÓD JAZYKOVÉ KOMUNIKACE: PRVKY HOVOROVOSTI	18
2.3.1 ODCHYLKY OD SPISOVNÉ NORMY NEZÁMĚRNÉ	19
2.3.1.1 Výslovnostní odchylky	19
2.3.1.2 Morfologické odchylky	20
2.3.1.3 Lexikální zvláštnosti.....	20
2.3.1.4 Syntaktické odchylky	20
2.3.2 HOVOROVOST A NESPISOVNOST JAKO PROJEV STYLIZACE.....	22
2.3.3 EXPRESIVITA.....	24
2.4 RÁZ KOMUNIKÁTU	25
2.5 MÍSTO A ČAS KOMUNIKACE (SITUACE A PROSTŘEDÍ).....	27
2.5.1 DÉLKA KÁZÁNÍ.....	27
2.5.2 SPOLEČENSKÁ SITUACE.....	28
2.5.3 SITUACE V SÁLE	29
2.5.4 PROSTŘEDÍ SBOROVÉHO SPOLEČENSTVÍ.....	30
2.5.5 ČAS	31
2.6 ADRESÁTI	32
<u>3 SUBJEKTIVNÍ STYLOTVORNÉ FAKTORY</u>	37
<u>4 VÝSTAVBA TEXTU</u>	41
4.1 ČLENĚNÍ MLUVENÉHO PROJEVU	41
4.2 HORIZONTÁLNÍ ČLENĚNÍ TEXTU	41
4.2.1 POČÁTEK KÁZÁNÍ	42

4.2.2 KONEC KÁZÁNÍ	43
4.3 VERTIKÁLNÍ ČLENĚNÍ TEXTU.....	45
4.4 KOHEZNOST TEXTU.....	46
5 INTERTEXTOVOST.....	48
5.1 BIBLE	48
5.2 DALŠÍ CÍRKEVNÍ TEXTY.....	50
5.3 PŘÍBĚHY	50
5.4 FIKTIVNÍ TEXTY	51
5.5 PARAFRÁZE	52
5.6 CITÁTY.....	53
5.7 NÁVAZNOST NA UMĚLECKÁ DÍLA HUDEBNÍ A VÝTVARNÁ.....	54
6 MOTIVICKÉ OKRUHY	55
7 OBRAZNOST	58
7.1 BOŽÍ JMÉNA	58
7.2 BIBLICKÉ METAFORY	59
7.3 DALŠÍ METAFORICKÁ POJMENOVÁNÍ	61
7.4 OSTATNÍ OBRAZNÁ VYJÁDŘENÍ.....	62
ZÁVĚR.....	63
BIBLIOGRAFIE.....	66
RESUMÉ.....	71
KLÍČOVÁ SLOVA	72

Úvod

Ačkoliv je v dnešní české sekularizované společnosti žánr duchovních promluv upozaděn, stále mají tradiční nedělní kázání nezanedbatelné množství svých posluchačů, kteří slovům kazatelů, nejen duchovních autorit, ale i řečových vzorů¹, více či méně pozorně naslouchají s touhou po vlastní proměně. V Předmluvě ke Komenského *Zprávě a naučení o kazatelství* Jaroslav Kernal k roli adresáta říká²: „Každý křesťan je volán k zodpovědnosti za to, čemu naslouchá.“ (Toto tvrzení vychází z Markova evangelia 4, 24: „Dávejte pozor na to, co slyšíte! Jakou měrou měříte, takovou Bůh naměří vám, a ještě přidá.“) Sám Komenský klade velký důraz na způsob, jakým kazatel předává posluchačům své poznání, na jazykovou stránku kázání. Kazatelství nazývá uměním³.

Kázání jako žánr církevního řečnictví je typickým žánrem stylu rétorického, lze je řadit k tzv. vysokému stylu⁴. Text kázání je připravován v návaznosti na určitý výchozí biblický úryvek, jehož výběr může, ale nemusí souviset s dobou, v níž je kázání realizováno – ať už z hlediska aktuálnosti situace, nebo z hlediska církevního roku. Protože v denominaci neexistuje celocírkevní kazatelský plán⁵, má mluvčí poměrně volný prostor pro volbu biblického textu, námětu kázání, ale i výběr jazykových prostředků. Jazykové prostředky by měl kazatel používat tak, aby co nejlépe zprostředkovaly jeho myšlenky posluchačům a naplnily zamýšlenou funkci kázání, která je primárně persvazivní⁶.

Při přípravě kázání je možno se držet rad učitelů kazatelství, dřívější tradice, soudobých zažitých konvencí nebo například vycházet vstříc očekávání posluchačů. Lze ovšem očekávat, že případná osobitost projevu zajistí u adresátů pozornost a ohlas.

Záměrem této práce je analyzovat z hlediska stylistiky sebraná křesťanská kázání současného kazatele církve Bratrská jednota baptistů⁷ Jaroslava Plevy. Všímáme si jazykových prostředků a výstavby textu, stylových prostředků, které se podílejí na formování kazatelského stylu mluvčího. Protože při analýze homiletického komunikátu není možné izolovat stylistický aspekt od jiných, provádíme také dílčí analýzu

---

¹ Grygerková – Laštovičková 2004, s. 234.

² Kernal 2013, s. 10.

³ Komenský 2013, s. 22.

⁴ Čechová – Krčmová – Minářová 2008, s. 102.

⁵ Srov. Kubíková 1992, s. 40.

⁶ V současnosti není zcela závazné užití české spisovné normy, avšak ovládnání a užívání spisovného kódu se od kazatelů obecně očekává. (srov. Grygerková – Laštovičková 2004, s. 234.)

⁷ BJB je v ČR od roku 1991 registrovanou církví. (Zdroj: http://www3.mkcr.cz/cns_internet/ (18. 6. 2016))

pragmalingvistickou, všímáme si především záměrů a jejich realizace v podobě některých formulí komunikačních funkcí výpovědi. Některé lexikální prostředky jsou kontextově natolik konotačně bohaté a pro pochopení textu nosné, že je zapotřebí na jejich deskripci použít kognitivně-lingvistickou analýzu, všímáme si, jaký typ metafor představují a jak pomocí nich lze pojmy realizovat prizmatem jazykového obrazu přirozeného světa.

1 Data a metodologie

Autorem analyzovaných kázání je kazatel litoměřického sboru Bratrské jednoty baptistů Jaroslav Pleva, všechna byla v tomto sboru proslovena, a to mezi 14. říjnem 2012 a 11. květnem 2014. Mimo kázání pronesená při běžných nedělních bohoslužbách⁸ jsou do analyzovaného materiálu zahrnuta i kázání u příležitosti Nového roku, Národního týdne manželství, Velikonoc a křtu, Dne matek, Děkuvzdání za úrodu a Vánoc. Jedná se o svátky v křesťanské komunitě obvykle reflektované při slavnostních bohoslužbách, které jsou hlavními událostmi církevního roku. Lze tedy říci, že soubor těchto deseti kázání tvoří z hlediska různorodosti komunikačních příležitostí reprezentativní vzorek.

Zvukové záznamy kázání jsou zpřístupněny také na internetových stránkách sboru (www.bjbltm.cz)⁹. Texty jsme přepsali do písemné podoby a tento přepis se pak stal výchozím materiálem naší jazykové analýzy. Díky tomu, že se až na výjimky jedná o monologický projev, navíc vědomě pronesený do mikrofonu, nahrávky jsou velmi kvalitní, poklidné tempo Plevovy řeči zajišťuje jejich srozumitelnost.

Při přepisování textů jsme využívali některých značek, jejichž úkolem je zachytit i ty vlastnosti mluveného projevu, které nelze vyjádřit verbálně, ale při percepci hrají významnou roli. Hranice mezi větnými konstrukcemi jsou stanoveny převážně na základě intonačního průběhu a zaznamenány interpunkčními znaky užívanými v projevu psaném (čárka pro nekoncový předěl, tečka pro koncový předěl, otazník pro otázku). Dále jsou to pauzy kratší (.), delší (..) a dlouhé (...), přibližně v délce jedné, dvou a tří vteřin¹⁰, hezitační zvuk (ə) se vyskytuje mezi dvěma slovy, případně v kombinaci s pauzou. Velkými písmeny je zaznamenána slabika či slovo vyslovené důrazně a silnějším hlasem, dvojtečka umístěná za samohláskou (většinou koncovou) značí její prodloužení.

---

⁸ Kazatel Pleva je nazývá „shromáždění“.

⁹ Poslední čtyři (tj. nejnovější) kázání jsou k dispozici ve formátu audiovizuálním, proto také kazatel při slavnosti Děkuvzdání žádá, aby kamera nasnímala výzdobu (viz dále).

¹⁰ O jejich významu viz dále.

Protože mluvčí při ústní realizaci komunikátu používá rovněž významotvornou neverbální komunikaci (gestiku, paralingvální prostředky, mimiku apod.), použili jsme v několika případech v rámci analýzy interpretativní komentář.¹¹

Přepisy textů byly podrobeny analýze, na jejímž základě pak jsou vybrané jazykové jevy popsány a interpretovány¹². Za tím účelem bylo užito poznatků jazykovědných; teorie potřebná k vystižení podstaty útvaru kázání se opírá o metodické pomůcky určené studentům kazatelství a dále se vzdělávajícím kazatelům.¹³

---

¹¹ Např. v některých úsecích promluvy hovoří mluvčí vyšším tónem než obvykle, což vytváří dojem, že se usmívá.

¹² Pokud se jedná v uvedeném vzorku o ojedinělý, individuální výskyt, je to výslovně řečeno, pokud se jev opakuje, je uveden pouze jeden nebo více reprezentativních dokladů. Citace z Plevových kázání jsou v textu této práce zvýrazněny kurzívou.

¹³ Základní publikace z obou uvedených okruhů, z nichž bylo čerpáno, jsou uvedeny v seznamu literatury.

2 Objektivní stylové faktory

2.1 Základní funkce komunikátu

*Stylistika současné češtiny*¹⁴ řadí duchovní řeč mezi žánry řečnické komunikace, kde do popředí vystupuje funkce persvazivní. „Kázání má působit na rozum posluchače, ale také na jeho city a vůli.“¹⁵ Mluvčí se snaží oslovit a přesvědčit své posluchače¹⁶, za tím účelem používá k výkladu jazyk co nejvíce srozumitelný, přestože by mohl například oslnit kompozičně a obsahově složitým teologickým výkladem. Plevův záměr je (staro)nové skutečnosti podat jasně; zprávu, kterou chce zvěstovat, zbytečně nezatěžuje ani složitými jazykovými formulacemi, ani neuchopitelnými abstraktními teoretizujícími myšlenkami na jedné a přemírou různých příkladů ze života či vyprávění na druhé straně.

Kázání, tedy text náboženského stylu, řadí Jelínek¹⁷ mezi styl odborný a styl publicistický, protože se v něm výrazně uplatňuje výkladový slohový postup. S odborným stylem má kázání společnou pojmovost a užití termínů, se stylem publicistickým pak funkci získávací a přesvědčovací; výkladové pasáže se prolínají s úvahami, kazatelé využívají prostředků intertextuality. Přístupy jednotlivých kazatelů k výkladu výchozího biblického textu se výrazně liší, zejména v tom, jak těsně se tohoto textu drží, jestli uplatňují tradiční způsob výkladu nebo hledají překvapující souvislosti. Rozdílnost interpretací umožňuje sama Bible, jejíž texty se vyznačují zhuštěností, někdy náznakovostí a alegoričností, a je také nutno vzít v úvahu specifické reálie.¹⁸

Apoštol Pavel v roli kazatele píše v Listu Římanům¹⁹: „Toužím vás spatřit, abych se s vámi sdílel o některý duchovní dar a tak vás posílil.“ „Apoštol si uvědomoval, že se některé služby prostě neobejdou bez osobního kontaktu. Náhradou tu nemůže být ani čtení inspirovaného listu.“²⁰ Z tohoto hlediska křesťanovi nestačí přečíst si čas od času kázání z nějaké sbírky, v časopise nebo na internetu, plnohodnotnou náhradou nemůže být ani poslech přímého přenosu z rádia či televize, video či audiozáznamu. Ačkoliv dostupných zdrojů je v dnešní mediální době mnoho, žádná reprodukce se nevyrovná interakci,

---

¹⁴ Čechová – Chloupek – Krčmová – Minářová 1997, s. 208.

¹⁵ Jaklová 1998, s. 9.

¹⁶ Mluvčí je dle Krčmové jedinec s přirozenou nebo delegovanou autoritou, posluchači kolektivní vnímatel. (srov. Čechová – Chloupek – Krčmová – Minářová 1997, s. 201.)

¹⁷ Jelínek 1995, s. 727.

¹⁸ Kvítková 2001, s. 267.

¹⁹ Římanům 1, 11 (ČEP: <http://biblenet.cz/>).

²⁰ Robinson 1993, s. 13.

do které v tutéž chvíli a na témže místě vstupují zároveň kazatel, Boží Slovo a posluchač. Typicky se jedná o nedělní kázání v konkrétním křesťanském shromáždění. Na tom se nezměnilo nic ani po téměř dvou tisíciletích od Pavlových dob.

„Duchovní řeč má vést posluchače k jistému etickému postoji a upevnit jej ve víře“²¹. Úžeji řečeno, křesťanské kázání má v posluchačích probudit schopnost vnímat přítomného Boha, který přichází v Ježíši Kristu. „Kazatelův projev má ve věřících otevřít poznání a vědomí: Bůh je zde, Bůh mluví, Bůh mi říká toto.“²² Pokud bohoslužby nevede sám kazatel, bývá uváděn např.: „...přinese nám Boží slovo“. Tímto svým slovem nás, dle Komenského, „chce Bůh vyučit, abychom byli rozumní, svatí a blahoslavení. Rozumnost spočívá ve znalosti pravdy a schopnosti rozeznat ji od bludů. Svatost v následování ctností a zavrhování nectností. Blaženost pak ve sladkosti Božího potěšování v hloubi našeho srdce a v obecenství s Bohem skrze modlitby.“ A dále odvozuje funkci kázání a úkol kazatele: „Jestliže má kazatel věřícím pomáhat v tom všem, musí z Písem vyvozovat: vyučování, vyvracení, výzvy, usvědčování, útěchu a modlitby.“²³

Plevova kázání jsou v první řadě výkladem (vyučováním), vyvracení (*náš Bůh není morous*) se pak objevuje méně často než výzvy. Pokud dochází k usvědčování posluchačů z hříchu, pak pouze nepřímou, protože Plevovým zvykem není kárat, zato velmi často vybízí k modlitbám a své posluchače rád povzbuzuje na cestě víry (*To je povzbuzení, které přijímáme do toho nového roku*).

Kazatel Pleva poukazuje na fakt, že kázání není izolovanou promluvou, ale je součástí nedělních bohoslužeb, které mají jako celek naplnit svůj úkol: *my jsme se dnes sešli, abychom otevřeli Písmo a zamýšleli se nad tím, co Pán Bůh chce říct do našeho života*. Relativně často se pak zaměřuje na osobní zodpovědnost a aktivitu každého z posluchačů, které mají zásadní vliv na to, zda kázání naplní svoji funkci: *co budu říkat, je potřeba, aby každý z nás si vzal skutečně osobně sám pro sebe, jinak to nemá význam*.

„Kázání napomáhá řešení aktuálních problémů z hlediska duchovního společenství a obrací se přímo k posluchačům.“²⁴ Pleva svá kázání směřuje k praktické aplikaci, kterou mají jeho posluchači realizovat ve svých životech. Praktická aplikace je klíčovým pojmem Plevových kázání, stává se cílem kazatelského úsilí. To také explicitně

---

²¹ Čechová – Krčmová – Minářová 2008, s. 292.

²² Kubíková 1992, s. 20.

²³ Komenský 2013, s. 34.

²⁴ Čechová – Chloupek – Krčmová – Minářová 1997, s. 208.

vyjadřuje, když koriguje svou řeč: *moje myšlenky se vrací k praktické aplikaci*; či vyjadřuje přání: *Kéž bychom i tohle uměli ve svém životě aplikovat*. Od výkladu biblického textu přechází k praktickému užití: *Ta poslední poznámka, která se vztahuje a která je už vlastně takovou aplikací, poučením z této z tohoto příběhu, (a) Bohu stačí málo*. Jindy nabízí nápady a vyzývá k jejich provedení: *Připomeňme si, (.) kdo potřebuje přímlyvu, můžeme si to napsat na papírek do Bible, na záložku, a pojdme za ním stát a připomínat Bohu jeho slovo a jeho zaslíbení*. Také zmiňuje konkrétní postavy hodné následování: *a tam jsou nám příkladem* [učedníci – doplnila H. K.].

Nejen poučení a jeho aplikace se dají z kázání vyvodit, kazatel má využít také místa, která vybízejí k modlitbě a chválení Boha²⁵, což je modifikace posluchačova vlastního úsilí v odpověď na kázání: *Ty mu můžeš otevřít svoje srdce a svůj život dneska a říct, Pane, přijď do mého života*.

2.2 Užitá forma komunikátu – mluvenost

Kázání je monologická řeč, která je založena na předchozím vědění mluvčího. Usuzujeme, že si kazatel Pleva výklad připravuje předem v hlavních bodech či s podrobnější přípravou, soudě především dle pečlivého strukturování textu s pravidelným užíváním metajazykových signálů sekvenčních. Při realizaci promluvy dochází k přeroknutím a nezáměrnému opakování, které spolu s výběrem jazykových – např. skladebných – prostředků vylučují čtení písemně připraveného textu. Do promluvy pronikají také poznámky a komentáře ke komunikační situaci.

Mluvená realizace komunikátu, a ovšem také jeho veřejnost²⁶, kladou na produktora specifické požadavky. Mluvčí musí být pohotový ve stylizaci, jeho řeč má být srozumitelná, jasná a jeho hlas příjemný²⁷. Kazatel Pleva artikuluje zřetelně, v jednotlivých nahrávkách se nevyskytují místa, která by byla nejasná např. kvůli překotnému tempu řeči či nedbalé výslovnosti souhlásek. Řeč je i adekvátně hlasitá, avšak její plynulost je poznamenána hezitačními pauzami a zvuky.

---

²⁵ Komenský 2013, s. 107.

²⁶ Čechová – Chloupek – Krčmová – Minářová 1997, s. 132.

²⁷ Bečka 1992, s. 29.

Pokud jde o volbu kódu, pak je kazatel přinucen objektem²⁸ a volí výrazové prostředky vesměs prestižní spisovné vrstvy češtiny²⁹.

2.2.1 Paralingvální prostředky

V mluvených komunikátech podtrhují účinek vyjádření vedle prostředků jazykových také prostředky paralingvální. Mluvčí může měnit tempo projevu, sílu a výšku hlasu a docílit zvýraznění komunikace vhodně zvolenou dynamičností a intonací.³⁰

Řečnický styl kazatele Plevy je energický, tón komunikátů je radostný a povzbuzující, na posluchače z kazatelny nekřičí i intonace je vzhledem k obsahu vyrovnaná³¹.

Mluvčí tempo řeči přizpůsobuje jejímu obsahu. Pokud čte výchozí biblický text, tempo zvolňuje a klade na jednotlivá slova pečlivý důraz³², naopak při reprodukci jiných textů (např. ilustrace ze soudního přelíčení) tempo promluvy zrychluje, příkladům a vyprávěním je dáno méně prostoru.

Tempo řeči je tvořeno nejen rychlostí, jakou mluvčí hovoří, ale také pauzami. Pauzy hezitační (váhavé) vstupují do komunikátu obvykle bez záměru mluvčího, nejčastěji jako důsledek ztráty řečnické perspektivy. Stává se to například při přechodu od jednoho dílčího tématu k tématu dalšímu, a to i v kombinaci s hezitačními zvuky (*Ten druhý verš, který je (a) který píše apoštol Petr, (.) (a) (.) Tak (.) zase, když si otevřeme První Petrovu*).

Významotvorné pauzy jsou v Plevově podání méně časté. Užívá je tehdy, pokud chce dodat promluvě odstín informační závažnosti³³ (*bez čeho nebudeme mít sílu jednat podle těchto Božích požadavků. (.) Patříme Bohu, a proto jsme jiní*). Rozhojňování pauz v určitých úsecích textu má za následek zpomalení celkového tempa promluvy.

---

²⁸ Čechová – Chloupek – Krčmová – Minářová 1991, s. 71.

²⁹ O odchylkách od spisovné normy více v kapitole Prvky hovorovosti.

³⁰ Čechová – Krčmová – Minářová 2008, s. 81.

³¹ Posluchač nemá dojem, že je mluvčímu do pláče, ani se např. neuchichtává. Tyto jevy můžeme zaznamenat u jiných kazatelů.

³² V kontrastu k tomu tempo nápadně zrychluje při čtení doplňujících biblických veršů v novoročním kázání.

³³ Jelínek 2003, s. 709.

Mluvčí využívá intonačních prostředků, např. snižuje výšku hlasu při vsuvkách. V jiných úsecích promluvy hovoří tónem vyšším než obvykle a zdá se, že se při tom usmívá, např. když radí, jak lze složit manželce kompliment (*Dnes ti to sluší, (.) jako vždycky*).

Dalším paralingválním prostředkem, kterého autor užívá, je změna zabarvení hlasu, která vytváří efekt podmačenosti (*Starý zákon, to je Bůh zlý, hrozný, nepřístupný*) nebo tklivosti, když čte slova Marie Magdalské (*Vzali Pána z hrobu*). Výjimečně se pro zdůraznění lexému uchyluje ke slabikování: [vítězný – doplnila H. K.] *znamená spravedlivý a za-chra-ňu-jí-cí*.

Kombinací nejazykových prostředků dociluje mluvčí dramatičnosti přednesu (při četbě *Žalmu 100*).

Nahrávky kázání zachycují i další neverbální projevy doprovázející komunikát: mluvčí kýchá a vzápětí se omlouvá, luská prsty (*ano, to je Pepa*), listuje v Bibli, místy je v pauze slyšet hlasitý nádech.

2.2.2 Mimika a gestikulace

Mluvený projev doprovázejí i prostředky extralingvální. Vzhledem k tomu, že primárním zdrojem námi analyzovaného materiálu je audiozáznam, mimika a gestikulace nejsou předmětem podrobné analýzy. Dá se ovšem předpokládat, že vzhledem k veřejné povaze komunikátu není těchto nejazykových prostředků nadužíváno k vyjádření emocionálního postoje mluvčího vůči obsahu komunikace ani k vyjádření vztahu k adresátům. Díky ucelenosti jazykového projevu je jisté, že nikdy nenahrazují jazykové vyjádření samé (na rozdíl od uplatnění mimiky a gest ve stylu prostěsdělovacím). Pokud je gestikulace užito se záměrem vyjádřit konkrétní význam, je tento postup náležitě okomentován (*udělá takovéhle gesto. (..) Prostě si položí pěst pod bradu*).

Užitím paralingválních a extralingválních prostředků nabývá mluvený projev žádoucí sugestivnosti.

2.2.3 Výslovnostní a lexikální specifika

Jak už bylo řečeno výše, srozumitelnost Plevova projevu není poznamenána nejasnou artikulací, přesto lze zaznamenat některé odchylky od spisovné výslovnostní normy³⁴. Relativně časté je prodlužování kvantity krátkých samohlásek v otevřených slabikách na konci slov, a to v důsledku hledání vhodného následujícího výrazu. Tato prodloužená výslovnost se někdy spojuje s nezáměrnou pauzou. Dokladem toho, že mluvčí při delší výslovnosti hledá vhodný výraz, je např. výsledný anakolut (*s naprosto: dokonalá informace*). V jiném (ojedinělém) případě však jde o dramatické přehrávání: *Z čeho jsem měl radost?... ne: z toho, jak je to špatné*.

Mluvčí užívá četná parazitní slova, která v promluvě nenesou svůj původní význam a jichž by se v písemném projevu zřejmě vyvaroval. Nejvíce se vyskytují výrazy „vlastně“ a „takže“, dále „jakoby“ (*jakoby v úvozovkách řeknu, nevidím to jako negativně*), „prostě“ a „samozřejmě“.³⁵ Podobně nadbytečně působí méně časté nezáměrné opakování jednotlivých slov, které vzniká při hledání vhodného následujícího výrazu a negativně ovlivňuje plynulost řeči (*přijíždí na oslu, které plnilo spíš podpůrnou logistickou funkci, které dopravovalo, zásobovací zásobovací zvíře*).

2.2.4 Větná stavba

Mluvená forma komunikátu umožňuje využít intonačních prostředků a dynamického členění věty i nadvětných útvarů. Skladební specifika vyplývající z mluvenosti projevu, která uvádíme dále, jsou typická především pro prostěsdělovací funkční styl, v Plevově projevu, který je ovlivněn prestižností řečnické stylu, jsou méně frekventovaná.

Díky zvukovým prostředkům, jež zvýrazňují řeč, je možné dodatkově připojovat větné členy i celé věty (*nemyslet jenom sami na sebe, na svůj prospěch, na svůj život, kam my chceme si, za v úvozovkách, utéct, kde si chceme ten svůj život zařídit, ale kde můžeme*

---

³⁴ Hůrková 1995.

³⁵ „V některých křesťanských společenstvích se do řeči bezúčelně vsouvají výrazy „amen“, „chvála Pánu“, které vlastně fungují jen jako slovy vyjádřené pomlky.“ Takové vycpávkové výrazy Pleva neužívá nikdy. (srov. Robinson 1993, s. 200.)

být pomocí a posloužit druhým). Výsledkem tohoto procesu je parataxe, která však mnohdy vyjadřuje myšlenkovou subordinaci³⁶.

Dále lze klást jádro výpovědi na začátek nebo doprostřed věty, aniž by to mělo vliv na citové zabarvení projevu, tedy ve slovosledu objektivním (*A PROto máte sílu jednat jinak* [díky víře v Boha – doplnila H. K.]). Z hlediska slovosledného se projevuje tendence odsouvat formální prvky větné výstavby směrem ke konci výpovědi (*že odedávna lidé si vážili*) a větné členy lze vytýkat před větu (*Na našem jednání, tam se to ukáže*).

Jako nesprávné se v mluveném projevu zpravidla nehodnotí apoiopeze ([unavení učedníci – doplnila H. K.] *že by chtěli se někde* – nedokončená výpověď) a přeřeknutí (*na tu stranu vě věčně věčnosti*)³⁷.

Pro syntax mluveného projevu je příznačná eliptičnost větné stavby (*Možná není tu někdo, kdo by chtěl říct nějaké svědectví, se teď zeptám. Nikdo není připraven. Ale možná že by někdo, krátce, nechcete někdo?*), časté užívání zájmen, zvláště ukazovacích, a přemíra parentéz (*aby bylo vidět, že jste Boží lid, že jste zvláštní, budete, v jednom verši je to i tak zajímavě vyjádřeno, Pán Bůh říká...*), které odrážejí asociativní způsob myšlení.

Společným jevem stylu prostěsdělovacího a stylu Plevových kázání je nadužívání polysémantických spojovacích prostředků, především „že“, dále pak „když“ a „co“³⁸. Na jiných místech v textu má však využívání intonace za následek opomíjení spojkových a lexikálních prostředků pro vyjadřování obsahového vztahu mezi větami³⁹.

Emocionální zaujetí se v syntaktické rovině projevuje užitím řečnické otázky namísto věty oznamovací (*My bychom chtěli bránit lidem, aby chválili Boha, jenom proto, že my je nějak posoudíme, jestli mohou nebo ne?*), výjimečně také vynecháním slovesa v uvozovací větě⁴⁰ (*člověk, který neustále, Já jsem takový chudák*).

---

³⁶ Čechová – Chloupek – Krčmová – Minářová 1997, s. 136.

³⁷ Čechová – Chloupek – Krčmová – Minářová 1991, s. 154.

³⁸ Čechová – Krčmová – Minářová 2008, s. 204.

³⁹ O asyndetonu více v kapitole o výstavbě textu.

⁴⁰ V ostatních uvozovacích větách sloveso nechybí, mluvčí užívá výhradně tvary slovesa „říkat“.

2.2.5 Přítomnost adresáta

Specifickým aspektem mluveného projevu je přítomnost adresáta, jež mluvčímu umožňuje navázat s ním přímý, nezprostředkovaný kontakt, počínaje kontaktem očním, až po užití různorodých apelačních prostředků (*a teď dávejte pozor*). Pleva také nezřídka oslovuje auditorium nejen na začátku, ale i v průběhu kázání (*přátelé*). Takovými způsoby je monologický charakter promluvy obohacen o prvky dialogu. V převážné většině není očekávána aktivní spoluúčast adresáta, ale kazatel předjímá jeho potenciální reakci, během projevu ji registruje a případně na ni dále reaguje. (Objevuje se i okamžitá zpětná vazba: *jakmile nás něco přestane bavit, hned nám to zatrhne. (..) Co jsem řekl? Děkuju. Jakmile nás něco ZAČNE bavit*). Někdy mluvčí aktivizuje posluchače kladením otázek, na které očekává pohotovou odpověď (*co je Exodus dvacátá kapitola? Co tam najdeme? (.) Vlastík se hlásí? Kdo se hlásí? (..) Každý ví, že desatero, děkuju, přesně*).

S ohledem na adresáta musí autor textu brát při produkci v úvahu časovou lineárnost mluvené řeči. Sluchové vnímání neumožňuje recipientovi vracet se k uplynulým úsekům sdělení. Mluvený projev plyne jen vpřed a v tempu, jaké udává mluvčí. Ten musí myslet na akceptabilitu textu, která se promítá do formy i obsahu kázání. Objevují se proto opakování přímá (*když se něco narodí (.) jako pomíjivé z pomíjivého (ə) zárodku*) nebo paralelismy (*to není nějaká věštba, to není osud, to není, že byste si vytahli něco, co co má nějakou magickou moc*), vnitrotextové odkazy (*Řekl jsem, že*) a shrnutí (*Kdybych měl vyjádřit krátce několika slovy, ... tak bych shrnul do takové větičky*). Tyto prostředky, které mají často dosah přes úsek textu delší, než je jedna výpověď, napomáhají srozumitelnosti a zapamatovatelnosti sdělení.

Poslech obsahově náročné řeči může být unavující, řečník proto vkládá volnější pasáže, jako jsou příklady (*například spravedlnost u soudu je, že...*) a vysvětlení (*A to je velmi velmi srozumitelné, protože když skloníte hlavu, případně skloníte celý trup, tak ten, kdo stojí proti vám, může useknout hlavu mečem*), které nekladou tak vysoké nároky na posluchačovu soustředěnost jako samotný výklad.

Mluvčí musí při realizaci promluvy věnovat pozornost i dalším jazykovým prostředkům, aby předešel možné nesrozumitelnosti sdělení. Mezi ně patří aktualizace a konkrétní údaje. Případné aktualizace vyjádření mají být výrazné a jednoznačné v interpretaci smyslu, čehož mluvčí docílí např. metajazykovými obraty, které provází změna tónu hlasu (*ta první rovina, jak se říká, první plán*). Co se týče informací v podobě

konkrétních např. časových či jmenných údajů⁴¹, nebývají pro obsahově hodnotné kázání nezbytné. Pokud jsou přesto zajímavé, např. pro ilustraci, nahrazuje je Pleva údaji orientačními (*Albert Schweitzer, který tam učil ty černoušky* – v tomto případě je pojmenování bez uvedení dalšího kontextu až příliš vágní).

2.3 Kód jazykové komunikace: prvky hovorovosti

Autoři příruček určených k výuce řečnictví pro kazatele nejsou v otázce nutnosti užití spisovné vrstvy jazyka zajedno. Kubíková k polaritě spisovnost – nespisovnost říká: „Kázání musí být napsáno a předneseno ve spisovné češtině. Hovorová čeština nebo nářečí jsou na kazatelně nepřijatelné!“⁴² Kazatel je řečovým vzorem pro nezanedbatelné množství lidí, kteří od něj, jakožto od prostředníka mezi nimi a Bohem, očekávají spisovné vyjadřování. Autorky Grygerková a Laštovičková kladou řečnickou otázku: „Jaký jiný jazyk než spisovný by se hodil k tlumočení božího slova?“⁴³ Na druhou stranu se však objevuje i názor, že „věčně platná duchovní poselství je nutno sdělovat dnešními slovy. Kazatel by měl studovat reklamní slogany v časopisech, rozhlasu a televizi, aby rozuměl jazyku, který upoutává pozornost moderního člověka.“⁴⁴ Z kombinace těchto rad vyplývá, že by měl kazatel užívat jazyka spisovného, neutrálního, pokud to však odpovídá jeho záměru a situaci, může užít i prvky z jiné vrstvy národního jazyka, především by však měl mít své vyjadřování promyšlené i co do funkce a efektu a na kulturu řeči klást důraz⁴⁵.

„Kazatelé se musejí vyrovnat s tím, že ačkoliv je jejich projev veřejný, měl by být zároveň i důvěrný.“⁴⁶ Nedělní kázání, ve své podstatě slavnostní promluva, hovoří k jednotlivci, kterého zná často kazatel jménem a nadto ví více či méně o jeho životě. Jedná se o projev do určité míry připravený, ale ne čtený, pronesený možná na podkladě psaných poznámek. Vzniká tak prostor pro dodatečnou inspiraci, a to jak inspiraci „shůry“, tak pro reakci na situaci v auditoriu, na neverbální, zřídka též verbální signály od posluchačů. Všechny tyto faktory se podílejí na výběru jazykových prostředků na ose spisovnost – nespisovnost.

⁴¹ Ponecháváme stranou jména biblických postav.

⁴² Kubíková 1992, s. 126.

⁴³ Grygerková – Laštovičková 2004, s. 234.

⁴⁴ Robinson 1993, s. 180.

⁴⁵ Kazatel musí najít vyváženost mezi prostředky různých stylových vrstev, protože stejně jako může někomu nevyhovovat čistě spisovný projev a může vést k nedůvěře vůči kazateli, může nedůvěryhodně působit i projev příliš hovorový či nespisovný.

⁴⁶ Havlík 2005, s. 20.

Kazatel Pleva vesměs dbá na spisovnost svého projevu, tato snaha mluvčího užívat spisovný kód je zřejmá při dodatečné opravě: *Je potřeba, abysme ho abychom ho následovali*. Tato oprava byla realizována v samém závěru vánočního kázání (v poslední minutě dvaceti pětiminutového projevu), proto lze chybu připsat pravděpodobně únavě či nižší míře koncentrovanosti na formu projevu. Pokud však užívá ilustrace různého druhu, záměrně přepíná mezi kódy neutrálním a hovorovým či obecnou češtinou. Jde například o vyprávění obsahující neformální rozhovor nebo o aktualizovanou interpretaci promluv biblických postav.

V analýze užíváme následujících zkratk: ob. (výraz obecné češtiny), expr. (expresivní výraz), hovor. (hovorový výraz). Není-li uvedeno jinak, zdrojem hodnocení výrazů je *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*⁴⁷.

2.3.1 Odchytky od spisovné normy nezáměrné

Nejprve uvádíme odchytky od spisovnosti užitě nezáměrně⁴⁸, tedy bez hlubší významové souvislosti s kontextem, ve kterém se vyskytují. Jsou to jevy z oblasti zvukové, morfologické, lexikální a syntaktické, jež souvisejí se zvyklostmi mluvčího při projevech verbálních, neformálních a neoficiálních.

2.3.1.1 Výslovnostní odchytky

Ve výslovnosti se vyskytují chyby v kvantitě samohlásek, nespisovné zkracování bez vlivu na význam slova (*s nim* – s Filemonem; *dál už to není ten voják* – o obsahu biblického textu, *o chvalách*), k volné záměně krátké samohlásky za dlouhou dochází ve slově *uvozovky*, respektive v nespisovné podobě *úvozovky*.

Nápadně se v promluvách projevuje nenormativní redukce souhláskových spojení⁴⁹ *jesi*, *jesiže*, *menuje se*, *dyž by*, *řek*, jejíž příčinou může být nedbalost nebo nedostatek energie mluvčího⁵⁰. Rušivá je záměna hlásek ve slovech *neskovává* a *odkud'*.⁵¹

---

⁴⁷ Filipec, J. – Daneš, F. – Machač, J. – Mejstřík, V. (hl. red.): *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. 4. vyd. Praha, Academia 2005, 648 s.

⁴⁸ Domníváme se, že tyto odchytky od spisovné normy jsou důsledkem nedbalosti.

⁴⁹ Hůrková 1995, s. 34-35.

⁵⁰ Grygerková – Laštovičková, 2004, s. 235.

2.3.1.2 Morfologické odchylky

V rovině morfologické zaznamenáváme mnohonásobný výskyt hovorového ukazovacího zájmena *tenhleten* ve všech rodech. U přídavných jmen se objevují opakovaně obecněčeské koncovky, které posilují mlunenostní ráz projevu mluvčího (*Ale to není to hrozný, to hrozný je; jsme hříšný*), stejně jako nespisovné tvary zájmen (*protože to s náma* [Bůh – doplnila H. K.] *myslí dobře*).

2.3.1.3 Lexikální zvláštnosti

V promluvách jsou zastoupeny výrazy hovorové: *dneska*⁵²; *ted'ko*; *strašně* (expr.) *důležité*. Hovorový výraz vyjadřující vztah k Bohu přibližuje představu posluchačům se zájmem o sport: *Bůh si chválu zaslouží i od těch, kdo mu třeba jinak úplně nefandí* (hovor.). U příležitosti biblického křtu uvádí na pravou míru význam křtu v oblasti kulturní: *uvedení nového cédčeka* (hovor.).

2.3.1.4 Syntaktické odchylky

Syntaktické chyby jsou v projevu kazatele Plevy nejčtenější a lze je přičíst tomu, že kazatel v promluvě nestíhá kontrolovat správnost toho, co říká⁵³.

Co se týče slovosledu a rytmu, kterým se řeč vyznačuje, z pravidel vybočuje umístování příklonek za jiným než prvním přízvučným slovem, větným členem nebo spojovacím výrazem (v případech, kdy se předsunutím před příklonku příslušný větný člen neaktualizuje⁵⁴). Chybně umístěné jsou krátké tvary zájmen: *aby lidé mu naslouchali; že vlastně to nebyla jejich starost; tak vlastně* (.) *představuje se jako někdo* (zde souvisí se zaváháním). Zvratné zájmeno „se“, respektive „si“ je často umístováno do těsné blízkosti plnovýznamového slovesa, pravděpodobně v důsledku hledání vhodného výrazu do poslední chvíle. Kondicionálové složky složených slovesných tvarů jsou umístěné blízko u příslušného slovesa: *které možná byste i uhodli*.

---

⁵¹ Jedná se o redukci (oslabení hlásek): synkopa, též elize (*jesi, jesiže*), afereze (*menuje se, dyž by*), apokopa (*řek*); sonorizaci (*neskovává*) a palatalizaci (*odkud*). (srov. Čermák 2011, s. 128–9.)

⁵² Jedná se o stylově nižší variantu příslovce „dnes“. (srov. <http://prirucka.ujc.cas.cz>)

⁵³ Grygerková – Laštovičková 2004, s. 235.

⁵⁴ Karlík – Nekula – Rusínová (ed.) 2003, s. 44 a 650.

Další slovosledné nedostatky již mají vliv na význam, ve výpovědi působí jako důsledek uspořádání na základě principů aktuálního větného členění, to ovšem není doprovázeno důrazem na vytknutý větný člen, jak by se v takovém případě očekávalo v mluveném projevu: *Zajímavé už je to, když Pavel nadepisuje ten dopis; Pavel říká tady o sobě, Já, Pavel, vězeň Ježíše Krista; Je to zvláštní takový výraz, (ə) (..) tam nejde o to říkat Bohu, co já chci.* Pravděpodobně jde o snahu o obsahově precizní vyjádření, proto mluvčí dodatečně připojuje některý další výraz či informaci, v důsledku čehož se dopouští nezáměrné syntaktické chyby. Dodatečně připojený výraz pak může být nadbytečný: *teď bude oběd společný rodin* (namísto „teď bude společný oběd“). Jinde se jedná spíše o opravu: *hudební s doprovodem nástroje projev.*

Syntaktickou chybou je nezáměrné smíšení (kontaminace) vazeb dvou sloves: *co se do toho starali* (patrně pod vlivem vazby slovesa „míchat se“ nebo „motat se“); *uvědomíme si sami (.) na prostře prostředí* („vzpomeneme si“).

Hojně se vyskytující syntaktickou chybou je anakolut, vyšinutí z větné stavby. Mluvčí si ještě na něco vzpomene, co je dobré poznamenat, nebo zvolí jiný výraz, než původně zamýšlel, a nenavazuje na již řečené: *v žalmech, tam je také hodně, žalmy, ale je jeden jediný žalm* (snaží se dobrat exkluzivity obsahu Žalmu 100); *Mně se líbí velice, že třeba ve, jsme byli ve Spojených státech* (přidává vlastní zkušenost); *Jediné slovo, tón hlasu, ta informace mě najednou, tohleto prožila Marie* (důsledek citového zaujetí mluvčího); *začlo se, při přícházel večer* (původně zřejmě zamýšlel říci: „začlo se stmívat“); *všichni znáte, víte jak, (ə) už v besídce jsme si* (snaží se připomenout posluchačům jejich předchozí zkušenost); *Já jsem v pátek, kdo jste byli* (chce navázat na velkopáteční kázání, ale uvědomí si, že ne všichni nedělní posluchači jej slyšeli).

Mluvčí relativně často užívá eliptický způsob vyjadřování. Vypouští výrazy, které jsou pro úplnost syntaktické konstrukce nezbytné. Některé posluchač automaticky doplní z kontextu (*Bůh sám se ztotožňuje* [s matkou – doplnila H. K., stejně tak dále] *a říká*) či dle své zkušenosti, ať už je to předmět, přísudek, v posledním uvedeném příkladu dokonce věta hlavní podřadného souvětí: *to už se do toho vkládá člověk, který rozemele* [zrno] *a upeče chleba; jeden na druhého tak po očku* [kouká]; *poznámka, která se vztahuje* [k tématu] *a která; Ale možná že by někdo* [chtěl něco říci], *krátce, nechcete někdo?; když jsem se podíval na jeho životopis,* [zjistil jsem, že] *(ə) jeho krutost pramenila z toho...* Jinde však není zamýšlený význam výpovědi možno rekonstruovat: *protože Bůh nás*

opravdu a ještě vy... (zde ani z kontextu nelze s jistotou doplnit, že nás Bůh například miluje či zahrnuje dobrými věcmi).

Dále se vyskytuje neorganické nedokončení výpovědi (apoziopeze) motivované ztrátou výpovědní perspektivy (*On se podepisuje a říká, tenkrát to byl takový zvyk, že (ə) se lidé...*) či emocionálně: *že by chtěli se někde* (učedníci byli unaveni, nedokončení implikuje vyjádření v kázání nevhodné, např. „vyvalovat“).

Mezi nahodilé chyby způsobené nižší mírou koncentrovanosti na utváření komunikátu dále patří nedodržení gramatické shody přísudku s podmětem: *shromáždilo se tam obrovská spousta lidí; aby k nám [verše] promluvila*; neshoda v rodě členu řízeného a členu řídicího: *postoj našeho těla je důležité*. Mluvčí chybuje v pádu, když po vsuvce pokračuje biblickou citací: [dopis] *má také více adresátů, Apfii, panuje taková domněnka, že to byla manželka Timoteova, Archipovi a církvi ve Filemonově domě*. Jinde vynechal zvrtné zájmeno: *ne nemůžeme divit*, či nevyjádřil podmiňovací způsob: *nebylo by divu, když ho přeběhnete*.

2.3.2 Hovorovost a nespisovnost jako projev stylizace

Použití výrazů hovorové a obecné češtiny, z nichž některé jsou expresivní, přispívá k „zesvětštění“ projevu⁵⁵ a k aktualizaci promluvy směrem k adresátovi. V takových případech se hovorové prvky často kumulují, působí na jeho představivost a city, a tak dokážou vyvolat různé efekty.

Prostřednictvím nespisovného či hovorového jazyka se mluvčí snaží posluchačům přiblížit život a smýšlení biblických postav. Vykládá Ježíšovu řeč k učedníkům svérázným způsobem, kterého docílí nedbalou výslovností (*řiká, dyť*), užitím „jo“ (ob.) a „no“ (hovor.), vycpávkových slov „jakoby“, „prostě“ a komentáře (*tak jako ironicky*): *A že vlastně Pán Ježíš jakoby jim říká, No co je vám po tom? No tak jim dejte najíst, tak jako ironicky. Jo, dyť to prostě na to nemáte, tak se o to nestarejte*.

Jazykové aktualizaci podléhají i vyjádření jiných biblických postav. Marie Magdalská po zmizení Ježíšova těla z hrobu říká učedníkům: *Chlapi (expr.), řešte to, měla depku (ob.), ale nešla honem (hovor.) něco organizovat*.

---

⁵⁵ Grygerková – Laštovičková 2004, s. 235.

Další oblastí, která se současným jazykem snaží přiblížit biblické události modernímu člověku, jsou komentáře postav a událostí, např. jednání krále Davida: *Podívejte se na krále Davida, on to neřešil, on klidně* (hovor.) *řekne...*

Podstatným zdrojem tematiky, jež pomáhá náboženská témata aktualizovat, je oblast školství. Do kázání k díkůvzdání zařazuje kazatel odečtený dialog z *nějaké britské školy* mezi učitelem a žákem, kterým ilustruje tvrzení, že mnozí lidé o Bohu smýšlejí jako o *morousovi* (expr.), který chce člověku *zatrhnout* (hovor. expr.), co ho baví. Nedokončená výpověď učitele obsahuje hovorovou variantu slovesa „být“: *To máš nějaké krátké, už jseš* (ob.)... V kontrastu s ní žák odpovídá za nepravděpodobného užití jmenného tvaru přídavného jména: *Už jsem hotov*. Jiným příkladem je pokus využít situaci ze školní třídy pro ilustraci pojmu symbol a připomíná situace, kdy paní učitelka *vyšetřuje nějaký průšvih* (hovor. expr.) a *říká...* Vykládá význam gesta, pěsti přiložené k bradě: *Jestli cekneš* (expr.), *tak počkej ta nakládačka* (ob.), *počkej o přestávce, popře počkej po škole, jak to schytáš* (expr.).

Zdrojem kazatelových aktualizací a vytváření parabol mohou být i mediální texty, jako např. když ve vánočním kázání vypravuje svůj televizní zážitek s rozhovorem na zpravodajském kanálu ČT24. Do úst moderátorky vkládá slova: *A mně se líbí tohle*. Ačkoliv lze předpokládat, že moderátorka mluvila v programu veřejnoprávní televize spisovně a nedbale vyslovený výraz by neužila.

Na vyvolání kýženého efektu nespisovnosti se může podílet právě také nedbalá výslovnost. Tou podtrhuje nevážený tón úseku promluvy, když předem domluvený dobrovolník z řad posluchačů na pódiu předvádí, jak zpívá písně uctívání s rukama v kapsách: *Já se v tom úplně vidím*.

Pokud kazatel mluví ke konkrétním osobám v publiku, užívá hovorové prvky a nedbalou výslovnost rovněž, protože tím navozuje dojem familiárnosti. Obrací se na děti a nedbale vyslovuje: *Když přijde učitel do třídy, nevím, jestli to je ještě, je to ještě pořád ve škole? Andrejko, Adélko?* Stejně tak, když chválí člena mládeže za dobře zahranou roli ve scéně: *Danieli, dobřeš to zahrál, toho Indiána, ještě teď se tě bojím*. I v případě, že mluví ke všem posluchačům a chce být osobnější, sestupuje ze spisovné roviny jazyka. Při zadávání pokynů k domácímu úkolu: *vemte* (zjednodušuje výslovnost) *si papír*; adresuje pomocí vsuvky obsahující „jo“ (ob.): *to se dobře pamatuje, že jo, kde je desatero*.

Prvky nespisovnosti a hovorovosti se vyskytují také, pokud mluví kazatel o sobě, v takových případech má užití jiného než spisovného jazyka efekt umenšení významu osoby mluvčího. V jeho projevu lze také zaznamenat nedbalou výslovnost (*neska mám takovou zvláštní otázku*), hovorové koncovky u sloves v první osobě jednotného čísla (*když potřebuju něco vylisovat*) nebo nesprávné užití zájmena osobního (*ještě si jí pamatuju*). Hovorovými prvky a elidovanou výslovností je doprovázeno také užití inkuzivního plurálu: *řekneme si*; *Dyt' on byl, jesi byl v nějakém vězení*; vypuštěním konjugační koncovky: *radujem se*; lexikálními prostředky: *brbláme* (hovor. expr.) [v Boží přítomnosti – doplnila H. K.]; chybně užitou deklinační koncovkou: *my si kolikrát říkáme, tak už to mám dobrý*.

2.3.3 Expresivita

Oblast hovorových a nespisovných jazykových prostředků přechází volně k expresivním, neboť ačkoliv ne každý expresivní prostředek musí být nutně hovorový či nespisovný a naopak, často se expresivita s nespisovností spojuje.

Když chce mluvčí působit na posluchačovy emoce, dosahuje toho za pomoci expresivních výrazů vyvolávajících negativní konotace, které dále staví do kontrastu s milostí či s Božím záměrem: *A někomu mohou lidé říkat, Jseš budižkničemu* (expr.⁵⁶), *nic neumíš, do toho se radši nemotej* (expr.). Ve vánočním kázání poukazuje na to, že pastýři byli lidé z okraje společnosti, nikdo na první pohled vhodný pro zvěstování zprávy o narození Mesiáše: *pastýři zbaštili* (expr.) [ukradené zvíře ze svěřeného stáda – doplnila H. K.]. Komentuje sebepodceňování (podtržené užitím nespisovné slovesné přípony) některých lidí, kteří říkají: *Já jsem takovej na nic*. Protižidovskou náladu promítá do hovorového tvaru množného čísla vlastního jména: *antisemitismus primitivní říká, Židi ukřížovali Ježíše*.

Nelibé pocity a vděčnost nejsou jediné emoce, které kazatel ve svých posluchačích vyvolává. Pokud projev ovlivňuje nejen myšlení, ale působí i na vůli a cit adresáta, je naplnění persvazivní funkce komunikátu pravděpodobnější. Tohoto předpokladu mluvčí kromě výše uvedených příkladů dále využívá, když vysvětluje růst a množení obilí jako zázrak. Tehdy vzbuzuje pocit něžnosti: *ten zázrak, že z něčeho uplně maličkého prťavého*

---

⁵⁶ *Slovník spisovného jazyka českého*. (Zdroj: <http://prirucka.ujc.cas.cz/>)

(ob. expr.) *vyroste klas*. V úvodu kázání, jehož výchozí text začíná vyrušením učedníků z plánovaného odpočinku, navozuje pocit únavy: *Ste si řekli, Ted' si dáchnu* (ob. expr.⁵⁷), *ted' se natáhnu, ted' si udělám kafe* (ob.), *dám si nohy nahoru*, jenže někdo přišel a vy *ste si neodpočali*.

V posledním uvedeném úryvku apeluje mluvčí na posluchače prostřednictvím potenciálně společné zkušenosti. Stejného principu využívá, když popisuje situaci ze soudní síně: *můžete sedět a hrabat se* (expr.) *v papírech, ale potom přijde soudce a všichni vyskočí*. Neuctivé vyjádření „hrabat se“ v kombinaci s hyperbolickým „vyskočí“ slouží při výkladu pojmu „úcta“.

V té části kázání, kde chce pastor své posluchače povzbudit, volí jazykové prostředky, za které se předem omlouvá. Tím navozuje dojem upřímnosti a opravdovosti: *A já bych to řekl takovou, naše děti se tak někdy vyjadřují, doufám, že vás to nepohorší, ten způsob vyjadřování, když vám řeknu a povzbudím vás, máme na to, máte na to*. A dále: *Ne proto, že bych já byl takový borec* (expr.), *ale proto...* Explicitní pojmenování a následné užití výrazů z mluvy mládeže je dokladem toho, že kazatel vědomě vybírá jazykové prostředky, o kterých je přesvědčen, že nejlépe splní svou funkci.

2.4 Ráz komunikátu

Řeči náboženské, duchovní, zvláště mluvené projevy církevní liturgie mají oficiální ráz a vyznačují se vysokým stylem⁵⁸, a to i přes postupující pronikání hovorovosti⁵⁹, vzrůstající komunikativnost a stylizovanou bezprostřednost ve vyjádření⁶⁰. Oficiální ráz souvisí s veřejností projevu, je spjatý se slavnostností situace. Bohoslužebná shromáždění jsou veřejně přístupná, křesťanské misijní úsilí obecně směřuje k jejich vyšší návštěvnosti a ideálně vzrůstajícímu společenskému dosahu. Jako taková jsou jejich účastníky vnímána jako slavnostní, což se projevuje například volbou oděvu či respektováním liturgie, jejíž součástí je vyjadřování úcty Bohu fyzickým postojem (*A tím, že člověk povstane, tak vlastně dává najevo svoji úctu, svůj postoj*). V litoměřickém sboru je zvykem povstat při modlitbách, jak se dozvídáme z kázání *Skutečné uctívání (postoj)*,

⁵⁷ *Slovník spisovného jazyka českého*. (Zdroj: <http://prirucka.ujc.cas.cz/>)

⁵⁸ Čechová – Krčmová – Minářová 2008, s. 83.

⁵⁹ Čechová – Krčmová – Minářová 2008, s. 102.

⁶⁰ Čechová – Chloupek – Krčmová – Minářová 1997, s. 208.

který si uvědomuje, že Bůh je tady a já s ním opravdu mluvím, protože on stojí přede mnou). Před čtením biblických textů v rámci kázání však kazatel ke vstávání nevyzývá, ačkoliv i to je ve sborech běžnou praxí. Ve výše zmíněném kázání pak mluvčí posluchače povzbuzuje, aby stáli při zpěvu písní chval (*Já bych moc rád, aby u nás bylo zvykem povstávat ke zpěvu všech písní, všech chval*).

Kázání je pevně zasazeno v kontextu bohoslužby, jeho obsah spolu se slovy, větami a myšlenkami obsaženými v písních a modlitbách tvoří v rámci celého shromáždění jeden celek, mohou na sebe i tematicky navazovat. V této perspektivě lze nahlédnout do liturgie litoměřického sboru Bratrské jednoty baptistů.

Před samotnými bohoslužbami hraje hudba v instrumentálním provedení ke ztišení ruchu. Bohoslužebný pořádek potom sestává z jednotlivých prvků ustálených v následujícím sledu: kazatel sboru, Jaroslav Pleva, v úvodu pozdraví všechny přítomné, následuje bratrská píseň⁶¹ a čtení prvního biblického textu některým z bratří, krátké společné modlitby, někdo z přítomných pronese slovo k dětem předtím, než odejdou do nedělní školy, následné modlitby jsou pak zejména přímluvy za děti. Oznamení spolu s pozdravy od nepřítomných členů sboru či z jiných sborů jsou řazeny do úvodu, ještě před kázáním, aby nerušily myšlenky s kázáním spjaté. Různé hudební skupinky se pak střídají v interpretaci tzv. chval, tedy modernějších duchovních písní. Dalším bodem programu je svědectví víry, které může zaznít výjimečně v průběhu kázání, pokud je to tak předem domluvené⁶². V kázání se kazatel sboru jednou až dvakrát do měsíce střídá s dalšími bratry. Kázání je uzavřeno společnými modlitbami; v závěru bohoslužeb se zpívá bratrská píseň nebo chvála, zpravidla jednou za měsíc je tato píseň nahrazena společnou Večeří Páně, po které následuje společná modlitba *Otčenáš* a píseň *Spoj nás v jedno*⁶³. Namísto rozloučení kazatel žehná shromážděným, kteří mohou pokračovat neformálním rozhovorem při malém občerstvení.⁶⁴

Z jazykových prostředků očekávaných u slavnostních komunikátů kazatel Pleva netíhne ke knižnímu vyjadřování, svůj projev provází téměř výhradně citáty biblickými,

---

⁶¹ Zpěvník *Bratrské písně*, Praha 1971, BJB.

⁶² V jednom z analyzovaných kázání však kazatel vyzývá ke svědectví i bez předchozí domluvy: *Možná není tu někdo, kdo by chtěl říct nějaké svědectví, se teď zeptám*.

⁶³ Všechny písně jsou zpívány nejen interprety – hudebníky, ale celým shromážděním, za tím účelem se jejich texty promítají na plátno. Stejně tak čtené biblické texty, protože zvyk nosit s sebou do shromáždění vlastní Bibli a sledovat v ní, upadá.

⁶⁴ Bohoslužebný pořádek není neměnný, kazatel Pleva například zavedl společné modlitby bezprostředně po kázání, aby posluchači měli příležitost reagovat na slyšené slovo.

hojně je však užití obrazných metaforických přirovnání, jimž je věnována samostatná kapitola této práce.

Závažnost bohoslužeb mluvčí podtrhuje i odkazováním se k tradici, a to konkrétně při slavnosti Díkůvzdání: *vlastně se připojujeme k tisícileté historii křesťanské tradice.*

2.5 Místo a čas komunikace (situace a prostředí)

Pro utváření stylu má komunikační situace velký význam. „V užším smyslu jde o situaci, navozenou atmosféru, jež je dána prostředím, jeho kvalitou a okruhem adresátů.“⁶⁵ V této kapitole se zabýváme jednotlivými komunikačními faktory, které kázání provázejí, a mezi něž patří čas vymezený ke komunikaci, společenská situace, situace v sále, prostředí sborového společenství a čas v širším pojetí.

Prostředí nedělních bohoslužeb je veřejné, většinou účastníků komunikace známé. Bohoslužebná shromáždění litoměřického sboru se odehrávají v nevelkém, původně evangelickém kostele⁶⁶. Výrazným prvkem prostoru je tzv. kazatelna, kazatelský pult, za kterým mluvčí stojí a který jej odděluje od auditoria⁶⁷. Dobrou slyšitelnost zajišťuje mikrofon a ozvučná aparatura. Díky nahrávání a umístování záznamů na internet pak je dosah komunikace potenciálně značný. Auditorium je ztichlé, posluchači zřejmě očekávají na zvěstované slovo, mluvčí má tedy dobré podmínky pro projev.

2.5.1 Délka kázání

I čas vymezený ke komunikaci souvisí se situací⁶⁸. Nedělní shromáždění probíhají od 9:30 přibližně do 11:30. Co se týče délky samotného kázání, má kazatel relativní volnost, je to on sám, kdo zavedl určité zvyklosti v rámci daného společenství⁶⁹. V kazatelských příručkách lze nalézt rady k přípravě délky promluvy: pokud je kázání

---

⁶⁵ Čechová – Chloupek – Krčmová – Minářová 1997, s. 54.

⁶⁶ Novogotická stavba kostela byla dokončena roku 1902 pro potřeby Německé evangelické církve augsburského vyznání, jejíž činnost na území republiky byla zakázána v roce 1945. (Zdroj: <http://www.litomerice-info.cz/cz/mesto-litomerice/69.evangelicky-kostel/> (18. 6. 2016))

⁶⁷ Tento pult je umístěn na levé straně pódia vpředu v sále, vzdálenost mezi mluvčím a posluchači je tedy předem stanovena a odpovídá oficiálnímu rázu komunikační situace.

⁶⁸ Čechová – Krčmová – Minářová 2008, s. 84.

⁶⁹ Autorka (H. K.) byla v rámci BJB osobně přítomna čtenému nedělnímu kázání o délce pěti minut (kázal kazatel daného sboru, nešlo o laického kazatele), někteří kazatelé v kontrastu k tomu kážou i tři čtvrtě hodiny.

příliš dlouhé, působí dojmem, že kazatel nezná míru, je upovídaný a rád se poslouchá; naproti tomu příliš krátké kázání působí dojmem, že je kazatel rád, že už má povinnost kázat za sebou. Např. liturgie Československé církve husitské předpokládá patnáctiminutové a dovoluje i dvacetiminutové kázání⁷⁰, avšak v dalších denominacích není délka kázání závazně určena: „Jak kdosi moudře řekl, každé kázání by mělo být zdánlivě dvacetiminutové, i když ve skutečnosti je vlastně delší.“⁷¹

Zde analyzovaná kázání mají stopáž mezi dvaceti dvěma a třiceti osmi minutami délky, průměrnou délku pak dvacet devět minut. Rozdíl v délce jednotlivých kázání je tedy značný, o jeho příčině ale není možné spekulovat bez znalosti kontextu každého ze shromáždění⁷². Je pravděpodobné, že se mluvčí řídí i schopností svých posluchačů udržet pozornost. Pouze v jednom z deseti kázání se vyjadřuje k časové tísní: *dnes už nemáme mnoho času, takže já musím zkrátit kázání*, a to při velikonoční slavnosti spojené se křtem tří osob, kdy kázal na dva různé biblické oddíly a kázání bylo předěleno právě aktem křtu⁷³. Ani tehdy ovšem nezaznamenáváme zrychlení tempa řeči vlivem časového omezení.

2.5.2 Společenská situace

Příznačná je v církevním prostředí relativně vysoká míra reflexe společenské situace, politického režimu a svobody slova⁷⁴. Židovsko-křesťanské dějiny jsou prostoupené útlakem a pronásledováním⁷⁵, věřící jsou si vědomi, že současná situace příznivá k výkladu Božího slova je možná pouze dočasná. Pokud chce mluvit do aktuální situace svých posluchačů, musí se kazatel nějakým způsobem vyjadřovat ke společenským jevům: *to, co charakterizuje dnešní dobu, takové zalíbení (ø) v radovánkách, v sexu, naprostá svoboda, naprostá volnost, střídání partnerů*. V kázání ke Dni matek hovoří o společenské prestiži různých povolání: *vybírání se ze zhruba sto nejruznějších profesí, kam se čas od času, jak se mění společnost, některé se přihodí, některé se uberou*. V materiálu

---

⁷⁰ Kubíková 1992, s. 115.

⁷¹ Garlock 2011, s. 9.

⁷² Jeden z pravidelných Plevových posluchačů se o jeho kázáních v úhrnu vyjádřil takto: „Trvá tak 30–45 minut, ale neměřil jsem to, protože se dobře poslouchají.“

⁷³ Křest také jistě trval nezanedbatelnou dobu, tu ale nelze ze sestříhaného audiozáznamu specifikovat.

⁷⁴ Tato reflexe nemusí zaznívat přímo v samotných kázáních, ale často se projevuje jako vděčnost za aktuální svobodu např. v modlitbách či v příležitostných řečech.

⁷⁵ V českém prostředí naposledy ze strany dohlížejících církevních tajemníků komunistického totalitního režimu.

zaznamenáváme i pasáž, kdy poukazuje na dění ve společnosti: *tento týden proběhla taková debata.*

2.5.3 Situace v sále

Z autorových poznámek k aktuální situaci v sále si může mnohé domyslet i posluchač, který není přítomen, ale slyší kázání ze záznamu. Lze tak usuzovat, co se při kázání v kostele děje, částečně také na náladu ve shromáždění (*Někteří se usmíváte, někteří jste se zamračili*). Kazatel reaguje na dění v sále a řídí je. V průběhu kázání *Skutečné uctívání* vyzývá ke svědectví z jednoho konkrétního rozhovoru, nato jeden z posluchačů začne mluvit o něčem jiném. Mluví se však nenechá odvést od původního záměru: *Bratře, já bych rád slyšel tvé svědectví, ale tys tam nebyl, tu neděli, a já jsem právě myslel z té neděle.*

Vzhledem k zakotvenosti kázání v konkrétní situaci je užíváno exofory odkazující mimo text: *tito tři mladí lidé.*

Při bohoslužbách je pořizován nejen audiozáznam, ale také videozáznam⁷⁶: *Jesi mohu poprosit, aby taky kamera zabrala tady tu naši nádhernou výzdobu.* Z technických prostředků je dále využíván dataprojektor, a to k promítání biblických veršů, textů zpívaných písní nebo například ilustračních fotografií: *tenkrát se nám nepodařilo zprovoznit promítačku, poprosím, je-li možné* (nedokončí větu, objevuje se obraz, vnější realita vstupuje do promluvy a kazatel komunikuje s obsluhou).

Kazatel ale používá i tradiční názorné metody, při kterých musí mít na zřeteli jejich funkčnost v daném prostoru. Posluchačům ukazuje, jak malé je zrnko pšenice: *protože sem asi nedohlédnete, a kdo dohlédnete, vidíte, jak to je maličké zrnečko.* Jindy za pomoci figuranta předvádí různé možné postoje při zpěvu chval: *tak jsem poprosil svého (a) tradičního spolupracovníka, který mi pomáhá s kázáním. Tady si dej židli...* V tomto případě má díky zapojení pomocníka situaci stále pod kontrolou a nemusí se stylizovat do role herce.

Nejvýznamnějším příkladem toho, že se dění v místě prolíná se slovy z kazatelny, je posluchačova příležitost být svědkem křtu, symbolického úkonu, který je reflektován

---

⁷⁶ Videozáznam je na internetových stránkách sboru umístěn po dobu následujících přibližně čtyř týdnů.

v explicitní performativní formuli: *Křtím tě ve jméno Otce, Syna i Ducha svatého. Amen.* Tento tzv. performativní akt vytváří novou skutečnost.⁷⁷ Ke křtu se vyjadřují i formulované baptistické zásady: „Konáme křest jako viditelné přijetí k „tělu Kristovu.““⁷⁸

Zakotvenost promluvy v konkrétní situaci dále dokládají komentáře, které odkazují k předchozímu výstupu za kazatelnou (*už bratr Malý to tady na začátku naznačil*) nebo k osobním pozdravům před začátkem bohoslužeb (*přeju vám ještě jednou dobré ráno*).

2.5.4 Prostředí sborového společenství

Je nutno vzít v úvahu kontinuální fungování sborového společenství, které se podílí na tvorbě specifického prostředí každého aktuálního kázání. Kazatel komentuje situaci a dění v místní církvi, sborový život (*ted' bude oběd společný rodin*), situaci v diakonii (*věci okolo Domu křesťanské pomoci, ukončení služby Bétel*), zmiňuje tzv. skupinky⁷⁹ (*my jsme měli velmi zajímavý rozhovor, když jsme se sešli minulou neděli jako muži*).

Samotné fungování sboru zajišťují jednotlivé složky: *tak ho pošlete za kazatelem; nebo běž za starším; když jsme se sešli jako sborová rada nebo celosborové shromáždění.* Součástí sdíleného života je společná práce: *využití toho sborového domu a další a další věci; duchovní růst: má co říct, konkrétně nám, našemu sboru, našemu společenství.* Kazatel uvádí společnou vzpomínku: *Letos jsme (a) obdrželi tu radostnou zprávu; zmiňoval službu Martina lekt přednášky na školách; používá zkušenost ze společného sborového života k ilustraci odpočinku: nakládání kontejnerů.* O významu sboru jako místní církve mluví jedna z baptistických zásad: „Jsme součástí v dějinách vzniklé církve Ježíše Krista a vyznáváme víru v jediného Boha – Otce, Syna i Ducha svatého.“⁸⁰

---

⁷⁷ Laštovičková 2005, s. 176.

⁷⁸ Vychopeň – Kucová – Gondáš, 2010, s. 56.

⁷⁹ Jde o skupinky biblického studia, modliteb a duchovního sdílení.

⁸⁰ Vychopeň – Kucová – Gondáš, 2010, s. 52.

2.5.5 Čas

V duchu Komenského učení⁸¹ se mluvčí nezabývá pouze nadčasovými, nepomíjejícími pravdami, ale uvádí posluchače i do času pomíjejícího, a pracuje při tom s jeho dvojitým pojetím: s časem lineárním na jedné straně a s časem cyklickým na straně druhé.

Zcela samozřejmě zmiňuje historické události zaznamenané v Bibli, v předloženém materiálu se jedná o události novozákonní (za Ježíšova života i po jeho zmrtvýchvstání)⁸². Dále čerpá i z historie ne tak vzdálené. V jednom z kázání, a to u příležitosti Dne matek, se podrobně věnuje pozadí tohoto svátku (*Chtěl bych proto připomenout (a) historii Dne matek*): uvádí několik letopočtů (*V Československu se začal svátek slavít v roce devatenáct set dvacet tři.*), široce pojaté historické skutečnosti (*ve starověku, a ještě dlouho potom, tak ženy nebyly příliš váženy*), příčinnosti (*kvůli krásné Heleně vznikla trojská válka*), osobnosti (*americký prezident Abraham Lincoln, znáte to jméno ze školy*) a navazuje aktualitou (výzkumem, který se týkal prestižnosti povolání): *výzkum na jaře dva tisíce čtrnáct, tuším, že to byl březen*. V rámci velikonočního kázání vysvětluje anachronismus v Rembrandtově vyobrazení *Ukřižování*: *Že to není postava, která by byla z tehdejší doby, to je v tehdejší době, Rembrandtově, to je moderní oblek, má na sobě malířský baret*.

Pro kazatelskou praxi je zásadní pojetí času cyklického, tedy každoroční opakování svátků církevních, které se také stalo určujícím kritériem pro výběr kázání zde analyzovaných. Jedná se o slavnosti velikonoční (a celý předcházející pašijový týden: *Palmová neděle; Velký pátek; Neděle vzkříšení, největší, nejslavnější křesťanský svátek*), vánoční (*pěťadvacátý prosinec. První svátek vánoční nebo jak se také říká postaru, Hod boží*) a Díkůvzdání (*dnešní neděle je neděle díkůvzdání*, a dále vysvětluje: *Pravidelně na začátku října...*). Mezi svátky se řadí také Den matek, jehož původ je křesťanský: *Kongres uznal [Den matek – doplnila H. K.] jako státní svátek, kdy má být vyvěšována americká vlajka*. I neděli označuje za svátek, v souladu s tradicí slavení sedmého dne (tj. Neděle vzkříšení namísto židovského sabatu): *nemusíš čekat na příští neděli nebo na jinou slavnost*.

---

⁸¹ „O tom, co je zvlášť vhodné vzhledem k dané bohoslužbě nebo svátku či k dnešní době nebo posluchačům, se má hovořit především a co nejpečlivěji (...), protože právě to znamená mluvit k věci a vysvětlovat text k užítku všech. Kdo se toho drží, je prozíravý a užitečný kazatel.“ Komenský 2013, s. 59.

⁸² Běžnou praxí je i výklad a vyučování starozákonních příběhů.

Naproti tomu Nový rok považuje za obyčejný den, přestože má status státního svátku: *není dnes žádný svátek, žádný významný den, jenom obyčejný předěl občanského roku*. Přesto jej využívá k příležitostnému kázání. K valentýnské tradici se vyjadřuje tvrdě (*Valentýn, to (.) komerční běsnění*), ale svým kázáním v týdnu Valentýna navazuje na iniciativu Národního týdne manželství⁸³: *Dnes chci mluvit o přímlově, inspiroval mě k tomu Národní týden manželství, který začíná zítra*.

2.6 Adresáti

Kubíková⁸⁴ spatřuje přímou souvislost mezi kvalitou a obsahem kázání a návštěvností bohoslužeb, především pak poukazuje na fakt, že kázání musí každého z posluchačů zasáhnout osobně: „Když naše kázání budou bezbarvá a nudná, lidé ztratí zájem o evangelium a do kostela prostě nepřijdou. Kazatel musí kázat tak, aby lidé nepočítali čas. Musí strhnout obsahem zvěsti, z jeho slova musí plynout osobní vztah ke Kristu, věřící mají pociťovat palčivě a živě, že věc evangelia je jejich věcí, že osud církve je i jejich starostí, že nelze jen sedět a klímat v čase, kdy je třeba, aby se každý zvedl a projevil pro Pána Ježíše co nejvíc aktivity.“⁸⁵

O osobním přístupu k adresátovi Robinson říká: „Kazatel přece neoslovuje celé lidstvo, ale mluví ke konkrétním lidem, a to zcela adresně.“⁸⁶ Adresné oslovení je pro duchovní poselství zásadní.⁸⁷ „V průběhu kázání počítá kazatel s tím, že posluchači v duchu na jeho slovo reagují – některé výpovědi Písma se jim líbí, k některým přitakávají, jiné jsou jim proti mysli nebo v nich probouzejí hněv. Kazatel odhaduje reakci posluchačů a ihned na ni naváže.“⁸⁸

Adresátem je v případě Plevových kázání primárně přítomný kolektiv věřících, převážně členů sboru⁸⁹. K 1. lednu 2014 měl litoměřický baptistický sbor 112 dospělých

---

⁸³ V roce 2014, ze kterého pochází zmíněné kázání, se v ČR konal osmý ročník NTM pod záštitou Jana Dobeše, tehdejšího náměstka Ministerstva práce a sociálních věcí.

⁸⁴ Kubíková 1992, s. 118.

⁸⁵ Lidé snad přestanou „bezbarvá a nudná“ kázání vyhledávat, v dnešní sekularizované společnosti nelze ale očekávat, že se případná pověst o dobrém kazateli rozšíří mezi lid a posluchačů díky tomu přibude.

⁸⁶ Robinson 1993, s. 72.

⁸⁷ Robinson 1993, s. 176.

⁸⁸ Kubíková 1992, s. 110.

⁸⁹ Stranou ponecháváme fakt, že jsou audionahrávky nedělních kázání pravidelně zveřejňovány na internetu, protože k nim není přístupný žádný další komentář, např. zda mají sloužit aktuálně nepřítomným členům sboru či jako nástroj určený k misii atp.

členů a lze očekávat, že nedělní posluchačstvo bylo přibližně stejně početné. Jde o publikum značně heterogenní, jeho skladba není dána věkem, vzděláním ani zájmy, pouze vírou v Boha. Díky pravidelnému setkávání při nedělních bohoslužbách a případně i při dalších aktivitách své publikum kazatel více či méně zná a sdílí s ním předchozí zkušenosti z kázání a ze sborového života, navazuje a prohlubuje osobní vztahy. Jako pastor (pastýř) chce být lidem nablízku, znát jejich potřeby, problémy, touhy. I na ně může ve svých kázáních potom navazovat a přinášet témata, která budou pro posluchače zajímavá či potřebná. Má na mysli konkrétní posluchače a také k nim tak hovoří. Zásadní pro to, aby posluchači pochopili sdělované biblické poselství a přijali je za své, je tudíž akceptabilita homiletických textů.

Mluví své zaujetí tématem relativně často vyjadřuje užitím inkluzivního plurálu, první osoby množného čísla. Dává tak najevo, že nemluví jen k posluchačům, ale zahrnuje jako adresáta Božího slova i sebe, a tímto způsobem se také přibližuje k adresátům svých slov: *my můžeme vidět*; vyzývá za použití rozkazovacího způsobu: *udělejme ten krok ze tmy do světla, přijměme oběť Pána Ježíše Krista, (...) sami sebe postavme pod kříž*; případně zdůrazňuje spolupodílení se na studiu Bible: *otevřeme Evangelium podle Marka*. Na druhé straně neváhá užít rozkazovací způsob v druhé osobě množného čísla, když na posluchače apeluje: *jako novorozené děti mějte touhu po nefalšovaném mléku Božího slova*.

Že se slyšení a přijetí Božího slova týká každého zvlášť, vyjadřuje i explicitně: *že k nám může [dopis Filemonovi – doplnila H. K.] velmi osobně a velmi konkrétně promluvit*; a naléhavost sdělení podtrhuje oslovením: *A to je, bratři a sestry a milí přátelé, výzva Vánoc i letošních Vánoc pro každého z nás úplně osobně*.

Pro mluvčího za kazatelnou je důležité udržovat stálý kontakt s posluchači. Ten je realizován prostřednictvím kontaktu očního a užitím jazykových prostředků, které promluvu obracejí ke konkrétním adresátům. Základem je pozdrav a oslovení na začátku kázání, v nichž se vedle vysloveného přání explicitně formulují také vztahy mezi mluvčím a posluchači: *Milé sestry a bratři, milí přátelé, přeji vám do toho nového roku dva tisíce čtrnáct, který je před námi...* (zde se vyjadřuje k aktuálnímu času, který je také důvodem, proč kázat znovu a znovu, protože zkušenost a slyšení jsou nepřenositelné). V úvodu dalšího z kázání za pozdrav připojuje výzvu, tedy citaci ze Žalmu 100, 4–5, na jehož základě bude kázat, ovšem tento vstup již dále nekommentuje: *Přeji vám všem*

dobré ráno, milí bratři a sestry, milí přátelé, (..) vzdávejte Hospodinu chválu, (..) dobrořečte jeho jménu, neboť je dobrý, jeho milosrdenství je věčné, jeho věrnost do všech pokolení.

Dalším z kontaktních prostředků je využití druhé osoby jednotného čísla s nekonkrétním adresátem (tykání), které působí naléhavěji, než kdyby posluchače oslovoval pouze v množném čísle. V kontextu církve tato forma vyjádření nepůsobí nikterak rušivě, většina bratrů a sester si tyká i v běžném styku: *Dokud nedojdeš do cíle, tak tam nejsi.* Za určitých okolností by takový způsob vyjadřování mohl být například zesměšňující nebo povýšenecký, ne tak v případě kazatele Plevy, který se snaží posluchačům přinést naději: *Bůh přichází s radostnou zprávou, narodil se TI Spasitel, mohou ti být odpuštěny hříchy, můžeš k němu přijít, Bůh má v tobě zalíbení, Bůh tě má rád.* Je nutno dodat, že však stále platí hierarchie uspořádání vztahů mezi kazatelem a posluchači, kazatelova autorita k předání Božího slova: *A ta bych vám chtěl dnes předat k vašemu vánočnímu zamyšlení.*

Posluchači jsou oslovováni nejen při pozdravu v úvodu kázání, ale i v jeho průběhu: *nevím, jestli to je ještě, je to ještě pořád ve škole? Andrejko, Adélko? Že uči že žáci vstanou, když přijde učitel na začátku hodiny.* Mluvčí pamatuje i na adresáty, kteří nemusejí být nutně věřící, a nazývá je přáteli: *Milí bratři a sestry, milí přátelé.* Dává tak najevo, že mu nikdo z posluchačů není lhostejný a vyřčená slova jsou adresována všem posluchačům bez ohledu na to, kde se zrovna na pomyslné škále víry a nevíry nacházejí.

Kontakt s posluchači kazatel udržuje i prostřednictvím otázek. Otázky a odpovědi využívají formy dialogu, navozují v kázání blízký kontakt s adresátem, pro kázání jsou osvěžením.⁹⁰ Už v listech apoštola Pavla nalézáme řadu řečnických otázek i s odpověďmi.⁹¹ Řečnické otázky slouží k udržení pozornosti posluchačů nebo k uvedení tématu, hlavního bodu nebo nové myšlenky: *co nového se dá říct?; My jsme kristovci, náležíme Kristu, žijeme podle toho jména?* Série otázek a výzev ve vánočním kázání působí velmi sugestivním dojmem:

Nejsi na té cestě? (..) Nepoznal jsi světlo, jenom tušíš? (..) Slyšel jsi o Zachránci, o Spasiteli, ale tak moc ještě nevíš, o co jde? Pak se vydej na cestu, vydej se, obrazně řečeno, do Betléma, vydej se k Ježíši, přijď k němu, abys ho viděl, abys ho poznal, abys

---

⁹⁰ Kubíková 1992, s. 111.

⁹¹ Kubíková 1992, s. 111.

porozuměl tomu, co to je, že se ti narodil Zachránce. Jsi na té cestě? Tak v ní pokračuj, nezastavuj se, protože nikdy nejsi hotový, (..) nikdy (..) nemůžeš říct, už to mám v kapse.

Řečnická otázka slouží také jako prostředek k zakončení kázání: *Chci sám dobrovolně dělat to, co se Ježíši líbí, to, co on chce, kam on mě vede?*

Na další otázky, které kazatel klade, ale čeká odpovědi z pléna: *co je Exodus dvacátá kapitola? Co tam najdeme? (..) Vlastík se hlásí? Kdo se hlásí? Vzápětí se skutečně v pozadí nahrávky ozývají odpovědi.*

Vedle kladení otázek aktivizuje mluvčí své posluchače i jinými metodami: navazuje na vědomosti, které již mají (*Pán Ježíš vypráví podobenství o vdově, které určitě dobře znáte, je to v Lukášovi v osmnácté kapitole, která (..) měla nějakou při a...*), a apeluje na jejich znalost biblických textů (*možná ho [verš – doplnila H. K.] umíte z paměti, dopis apoštola Pavla Efezským, šestá kapitola*) a probíraných témat (*příběh mudrců, o kterých jsme o těch jsem, možná vzpomínáte, mluvil podrobněji vloni*), a rozšiřuje je. Zmiňuje ale i školní vědomosti: *víte, že skloňování v gramatice se řekne deklinace, které poslouží k dalšímu výkladu biblických pojmů „klanět se“ a „uctívat“.*

Ve snaze, aby nikdo z přítomných neztratil souvislosti kázání, dále využívá společného povědomí adresátů (*když si vzpomenete na Martina, na Mezinárodní potřeby*), ale počítá i s různou mírou jejich informovanosti (*A: tak já bych vám chtěl připomenout anebo někteří z vás jste se s tím ještě nesešli*) a předjímá možnou nepozornost (*jak jste si pravděpodobně už všimli, pro ty, kteří si nevšimli, tak to ještě jednou řeknu, dnešní neděle je neděle Děkuvzdání*).

Kazatel stále vtahuje posluchače do tématu, využívá různých prostředků k působení nejen na jejich rozum, ale i city a vůli, snaží se, aby pocítili, že se jich kázání týká osobně. Pokouší se vžít do svých posluchačů: vyjadřuje domněnku (*a určitě se to stává každému z nás*) a předpoklad (*předpokládám, že to je pro nás dobrá zpráva*). Některé hypotetické promluvy jsou snad odposlechnuté z pastorační praxe, možná však jde o čistý konstrukt, který slouží k ilustraci: *někdo si myslí, Já jsem dobřej a Bohu sloužim*. Odhaduje a komentuje reakce posluchačů: *Zdá se, že souhlasíte*. Odvážně působí následující komentář: *Někteří se díváte jako, Co? Něco takového je v Bibli, v Novém Zákoně, který pravděpodobně nevyznívá nevhodně díky nastolenému vztahu mezi kazatelem a adresátů jeho promluvy.*

Své authority mluvčí také využívá, když vyzývá posluchače k aktivní spoluúčasti na kázání (*najděte si, kdo máte (ə) Starý zákon, otevřete Izajáše, zapněte své mobily, rozsviňte obrazovky a najděte si Izajáš šedesátá druhá kapitola šestý verš*), když zadává domácí úkol (*Vezměte si každý list papíru á pětka...*), a v neposlední řadě ve chvíli, kdy vyzývá ke změně postoje (*dej to Bohu; Pojd'me za ním či nevěšte hlavy*).

3 Subjektivní stylistické faktory

Kazatel Pleva je ve svých šedesáti letech zkušeným řečníkem a jako vystudovaný teolog⁹² má s kázáním mnoholeté zkušenosti. Znalost komunikovaných témat a obsahu je pro něj samozřejmostí. Svou připravenost ke komunikaci a schopnost vyjadřovat se projevuje i navzdory případné zdravotní indispozici. Kázání, na jehož začátku se omlouvá za odtažitost v osobním kontaktu (*chytil jsem nějakou virózu*), je poznamenáno pouze mírně zastřeným hlasem, není nijak zřetelně ochuzeno z hlediska výkladu a z analyzovaných promluv je nejdelší⁹³ při obvyklém tempu řeči mluvčího.

Svůj optimistický postoj ke světu⁹⁴ vyjadřuje často formou povzbuzení druhým: *to mě povzbuzuje a věřím, že to je povzbuzení pro každého z nás*. Vědomě vyslovuje své postoje k posluchačům a buduje s nimi vztah: *já bych chtěl říct, že se mi líbíte, že vás mám rád, a právě proto nepodávám ruku, [...] nechci, abyste to ode mě chytili*. Kazatel musí vědět, komu káže, měl by znát své posluchače a „při formulování své promluvy by měl počítat s jejich věkem, úrovní, potřebami, problémy a sociálním prostředím, v němž žijí.“⁹⁵ Členům církve je bratrem, dalším potenciálně přítomným posluchačům je však cizím člověkem, tedy balancuje na hranici mezi familiárností a oficiálním rázem projevu.

Pokud je to z hlediska výkladu funkční, s adresáty sdílí např. zkušenosti ze života vlastní rodiny: *naše děti se tak někdy vyjadřují*, či osobní vzpomínky: *chtěl bych teď říct jednu: vzpomínku*. Své závazky vůči členům sboru pojímá praktickým způsobem: v úvodu kázání upozorňuje, že po bohoslužbách jim nebude k dispozici (*po shromáždění hned zmizím*), ale vzápětí dodává, jakým způsobem je možné se s ním kontaktovat (*jsem na telefonu*).

Objektivní slohotvorné faktory víceméně brání mluvčímu v užití mužského stylu⁹⁶ v některém aspektu promluvy, avšak v jednom případě odkazuje ke své pohlavní příslušnosti, resp. rozdělení rolí mužské a ženské v rodině, aby dodal váhy svému komplimentu určenému matkám: *a říkám to jako muž, tak mi to věřte, jsem o tom opravdu hluboce přesvědčen, být matkou je skvělé povolání*.

---

⁹² Mluvčí je též absolventem oboru textilní inženýrství. (Zdroj: http://www.ks-sch.cz/idea/29/R_pleva.pdf (10. 3. 2016))

⁹³ Zmíněné kázání má stopáž 38min 15s.

⁹⁴ Čechová – Krčmová – Minářová 2008, s. 88.

⁹⁵ Kubíková 1992, s. 34.

⁹⁶ Jelínek 2003, s. 719.

Bez ohledu na své emocionální založení by měl kazatel, otřesen zvěstovaným Božím slovem, mluvit zaníceně a vroucně⁹⁷, ze srdce – upřímně, nadšeně a otevřeně.⁹⁸ Pleva projevuje svou zaujatost probíranými tématy a za pomoci široké škály sloves vyjadřuje své myšlenkové pochody (*já si myslím; a uvědomuji si také; mě na tom zaujalo; ptám se sám sebe; já si to představuju; co si pamatuju*), postoje (*a já bych rád; moc bych si přál; mně se velice líbí*) a přesvědčení (*a já jsem přesvědčen; a já věřím; já mám velkou radost*), jimiž většinou uvozuje následující výpověď.

Avšak, varuje Robinson, „ne každá nadšená řeč, kterou slyšíme z kazatelny, má Boží mandát.“⁹⁹ Mluví sám reflektuje různost kazatelských stylů: *A jsou někteří kazatelé, kteří kteří přicházejí a káží tak, že: vás převálcují*. Skrze ironii¹⁰⁰ pak vyjadřuje svůj despekt vůči takovému dravému stylu (*je vidět, jak jsou to mocní kazatelé, jak je jejich slovo mocné*) a vyjadřuje svůj pokorný postoj při přípravě kázání (*a: bylo pro mě osvobozením, když jsem si kdysi uvědomil, že nemusím říct nic nového*).

Pokud kazatel tvrdí, že jsou slova Bible „vdechnutá od Boha“, je jeho povinností dbát na svůj vlastní způsob vyjadřování, myšlenky jsou od slov neoddělitelné.¹⁰¹ Kazatel Pleva dává najevo své přesvědčení, nepochybuje o autoritě Bible a její inspiraci Duchem svatým: *A to, že máme záznam, že Pán Ježíš se poprvé zjevil ženám [ne mužům, např. učedníkům – doplnila H. K.], že se ukázal Marii, to je jeden z takových nepřímých důkazů skutečné inspirace a skutečné události, která se opravdu udála*.

Dokladem kazatelovy schopnosti metajazykového myšlení jsou verbalizované myšlenkové procesy kompoziční: *já už nebudu pokračovat, protože já bych se zapovídal;* či reflexe významová: *já teď řeknu jednu hodně banální věc, ale myslím, že je důležitá*. Projevem pečlivého výběru lexika i tam, kde přímo nesouvisí s tématem, je užití částice *naneštěstí*¹⁰², kde by bylo též možné a běžnější říci „bohužel“¹⁰³, kterému se ale důsledně vyhýbá, snad ve snaze nebrat Boží jméno nadarmo¹⁰⁴.

---

⁹⁷ Robinson 1993, s. 14.

⁹⁸ Robinson 1993, s. 189.

⁹⁹ Robinson 1993, s. 14.

¹⁰⁰ Ironii Pleva užívá jen velmi zřídka, v analyzovaném materiálu jsme zaznamenali jeden další výskyt uvedený dále.

¹⁰¹ „Tak jako barvy definují umělcův záměr, tak i slova spoutávají a zabarvují kazatelovo myšlení.“ Robinson 1993, s. 167.

¹⁰² V analyzovaném materiálu zaznamenáváme pět výskytů slova „naneštěstí“, např. ve vánočním kázání: *Naneštěstí často i v manželských vztazích je tma, do které nepadá žádné světlo*.

¹⁰³ Český národní korpus uvádí 13053 výskytů slova „bohužel“ a 350 výskytů slova „naneštěstí“.

¹⁰⁴ Viz Exodus 20, 7 (Bible).

Projev kazatele Plevy lze zařadit k psychickému typu humornému, jeho sklon žertovat je ovšem usměrněn oficiálním rázem komunikátu a závažností komunikovaných témat, jejichž zvěst nezlehčuje. Humor patří mezi užitečné prvky ilustrace a smích je dobrým nástrojem duchovního poselství, pokud dokáže upoutat pozornost k samotné myšlence.¹⁰⁵

Spíše než aktuální posuny v sémantice slov a slovních spojení¹⁰⁶ užívá humoru situačního. O vícesvazkové konkordanci říká (a zároveň zřejmě užívá gesta): *ty knihy jsou takhle veliké a jsou vynikající, když potřebuju něco vylisovat, tak je to perfektní zátěž*, zdánlivě tak snižuje význam konkordance pro studium biblických souvislostí, ale vzápětí navazuje paralelou: *ale také, když hledám v Bibli, tak jsou také samozřejmě vynikající*. V kázání o vděčnosti se nevyhýbá oblíbenému tématu manželka vs. její tchýně, humornou linku zdůrazňuje opět opakováním: *bylo to vynikající, jseš nejlepší kuchařka na světě, jseš druhá nejlepší po mé mamince*.

Odlehčenou humornou formou mluvčí kritizuje případnou nepozornost adresátů při zpěvu chval Bohu, která snižuje hodnotu těchto písní: *nemohu zpívat, Stojím před tebou, Pane, a pohodlně sedět v lavici, tak se rozhlížet a přemýšlet, co bude k obědu*. Aby objasnil různé způsoby komunikace s Bohem, přirovnává ji ke komunikaci s manželkou: *Nedělej mi tohle, v životě nedělej, nevyhazuj mi to triko, to je moje nejlepší, není roztrhané, to je větrání*. V tomto případě legraci signalizuje nejen sémanticky, tj. záměnou děr v triku za větrací otvory, ale také výraznou dynamikou hlasu a přehnanou artikulací.

Vyskytuje se také humor pro posluchače alespoň minimálně znalé různých evangelikálních denominací, a to narážka na svazek metodistky a baptisty: *samozřejmě z tohoto spojení muselo vzniknout velmi harmonické manželství*. Drsný humor užívá kazatel v souvislosti se symbolikou křtu, a to jen nedlouho před jeho konáním: *Kdybych jenom TROšičku podržel ruku, tak ten člověk skutečně zemře. Nebojte se, neudělám to*.

Mluvčí nachází humor i v Bibli: *tak tam mně to přišlo, když jsem to teď četl, takové opravdu úsměvné*¹⁰⁷. Do biblického textu vnáší ironii prostřednictvím parafráze Ježíšových slov adresovaných učedníkům: *No co je vám po tom? No tak jim dejte najíst, tak jako ironicky. Jo, dyť to prostě na to nemáte, tak se o to nestarejte*. Když chce poukázat

---

¹⁰⁵ Robinson 1993, s. 158.

¹⁰⁶ Jelínek 2003, s. 723.

¹⁰⁷ *Odjeli v lodi do ústraní na opuštěné místo, a když my už víme, že tam potom bylo pět až deset tisíc lidí, tak to bylo opuštěné místo, ale jenom do té chvíle chvíle, než tam přišel Pán Ježíš.*

na slavnostnost chvíle, kdy se učedníci potkali se zmrtvýchvstalým Kristem, popisuje scénu záměrně v nadsázce zkresleně: *učedníci, když potkali vzkříšeného Pána Ježíše, tak se mu klaněli, a určitě to nebylo jenom nějaké pokývnutí, Tak ahoj, už jseš tady.*

Z hlediska duchovního mají nejen posluchači svá očekávání, ale i Bible klade na řečníka – kazatele vysoké nároky. Jeho úkol je zaznamenán v *Nehemiášovi 8, 8*: „Četli v Knize Božího zákona, vykládali a objasňovali smysl, aby tomu, co se čte, bylo rozumět.“¹⁰⁸ Kazatel je povolán jako Kristův vyslanec, aby vedl lidi ke smíření s Bohem, aby spravoval Boží tajemství, učil Božím cestám, povzbuzoval k dobrému, káral zlé, usvědčoval odpůrce, a to jasně, příjemně a mocně.¹⁰⁹ Biblické vyjádření je i v tomto ohledu nekompromisní: kazatel má dbát na to, aby Boží slovo bylo živé, mocné a ostřejší než jakýkoli dvousečný meč¹¹⁰; pronikalo až na rozhraní duše a ducha, kostí a morku, a rozsuzovalo touhy i myšlenky srdce, aby nevedl prázdné řeči jako farizeové¹¹¹, ale učil po Ježíšově vzoru jako ten, kdo má moc¹¹². „Bez pochyby moc, která je skryta v kazatelském slovu, je původu Božího.“¹¹³ „Bůh chce, aby jeho poslové byli udatní, a nikoli bezdůvodně. Jak se totiž mluví, takový bývá i vliv na posluchače, když mocně, tak mocný, pokud mdle, tak mdlý.“¹¹⁴

Významným stylovým prvkem je pozice mluvčího, který disponuje autoritou lidskou v roli představeného církve¹¹⁵ i Bohem svěřenou, která se vedle dalšího fungování při vedení sboru projevuje právě v kázáních (od nichž se očekává inspirace Duchem svatým). Pleva je si jist svým poselstvím: *Já bych chtěl dnes říct velmi důležitou věc.*

Kazatelský styl utvářejí nejen předpoklady profesní, ale také požadavky na osobnost kazatele, který by měl mluvit opravdově a z vlastní zkušenosti. Bůh i jeho posluchači od něj očekávají jednotu slova a činu.¹¹⁶ Chce-li ostatní k něčemu přivést, musí sám jít před nimi.¹¹⁷ Bylo by úkolem jiného zkoumání posuzovat soulad mezi slovy a jednáním kazatele Plevy či vliv, jaký mají jeho slova na duchovní život jeho posluchačů.

---

¹⁰⁸ Překlad Bible21. (<http://www.bible-online.cz/>)

¹⁰⁹ Komenský 2013, s. 16, 21.

¹¹⁰ Židům 4, 12 (ČEP: <http://biblenet.cz/>).

¹¹¹ Titovi 1, 10 (ČEP: <http://biblenet.cz/>).

¹¹² Marek 1, 22 (ČEP: <http://biblenet.cz/>).

¹¹³ Kubíková 1992, s. 106.

¹¹⁴ Komenský 2013, s. 131.

¹¹⁵ Kazatele si v demokratických volbách volí sami členové daného sborového společenství.

¹¹⁶ Kubíková 1992, s. 31.

¹¹⁷ Komenský 2013, s. 133.

4 Výstavba textu

4.1 Členění mluveného projevu

Kompozice mluveného projevu má velký vliv na to, zda adresát dokáže rozpoznat a zapamatovat si jádro sdělení. Kazatel musí mít na paměti, že se jeho posluchači nemohou ke slyšenému vrátit, a dbát na jasnost své promluvy. Případná nejasnost na kazatelně se totiž v lavicích změní „v hustou mlhu“. ¹¹⁸ Roztříštěnost myšlenek je však hrozbou i pro samotného kazatele. ¹¹⁹

Signálem členění projevu jsou zvukové prostředky modulující řeč ¹²⁰: síla a výška hlasu, tempo a pauzy, proměny barvy hlasu. Horizontální členění je zajištěno kadencí, antikadencí a polokadencí, hranice informací vymezují také komunikační pauzy ¹²¹. Dalšími signály členění mluveného projevu jsou metajazyková vyjádření. V analyzovaném materiálu se vyskytují ve formě věty (*A tak já to vezmu popořádku*), elipsy (*Tolik čtení*) či adverbialie (*obrazně řečeno*). Některé užité členicí signály jsou převzaty z psaného projevu: *jakoby v úvozovkách řeknu; s otazníkem*; a v jednom z kázání Pleva odkazuje na konvence korespondence: *na konec píšeme, Zdraví prostě Jarek*.

4.2 Horizontální členění textu

Z metajazykových vyjádření jsou v Plevově projevu nejméně zastoupeny signály iniciační, adresát dobře ví, že kázání je na svém začátku (*A (.) ještě jednu věc bych chtěl připomenout na úvod*). Nejčastější jsou signály sekvenční (*Ta první věc, kterou bych chtěl dnes říct – Proto, druhá věc, kterou bych chtěl dnes říct – To byla ta druhá věc – Ta třetí věc, kterou bych chtěl dnes říct*) a konec promluvy je signalizován prostřednictvím terminativních signálů (*Tím bych, bratři a sestry, chtěl i to své dnešní kázání skončit.*).

Prostřednictvím metajazykových vyjádření mluvčí nejen objasňuje strukturu kázání (*a tím se vracím k začátku, podle čehož poznáte, že se blížím ke konci*), ale zároveň s horizontálním členěním textu zasahuje i do jeho členění vertikálního tím, že poukazuje

---

¹¹⁸ Robinson 1993, s. 133.

¹¹⁹ Robinson 1993, s. 29.

¹²⁰ K těmto prostředkům více v kapitole o mluvenosti.

¹²¹ Čechová – Krčmová – Minářová 2008, s. 121.

na podstatné informace, ať už jejich zdůrazněním či opakováním (*jak už jste slyšeli v tom úvodním slovu i potom v ve službě dětí*).

Zásadní význam pro vyznění celého komunikátu mají jeho začátek a konec, které se významnou měrou podílejí na jeho akceptabilitě. Kázání bez úvodu a závěru by zůstalo viset nad hlavami posluchačů, již by si ani nemohli být jisti, komu a s jakým záměrem je poselství adresováno. Pleva se řídí obecně platnými principy, kdy začátek zapojuje text do určitého kontextu, zatímco konec shrnuje známé informace a dává návod k dalšímu jednání adresáta.¹²²

4.2.1 Počátek kázání

Nedílnou součástí Plevových textů je jejich titul, který je úzce spjat s tématem daného kázání. Výběr analyzovaných kázání obsahuje texty, jejichž titul je popisný (*Novoroční*), jiné mají název s funkcí získávací (*Přimlouvej se za druhé*) a vyskytují se i pojmenování obrazná (*Tma, světlo, cesta*).

Takto pojmenované jsou audiozáznamy kázání na internetu, avšak ne vždy je název kázání explicitně vyjádřen v samotné promluvě (*dnešní kázání jsem nazval Skutečné uctívání*), spíše bývá obsažen v úvodu do tématu (*vánoční poselství... by se dalo shrnout do tří slov. Ta tři slova znějí tma, světlo, cesta*). Popisné tituly kázání, které obsahují odkaz na výchozí biblický úryvek, zazní pouze právě jako odkaz před samotným čtením (*Děkuvzdání Žalm 100*).

V jednom z kázání je jeho název formulován až v závěru (*já bych chtěl takový název dnešního kázání, kdybych měl nějaké dát, tak bych asi dal Mesiáš stále přichází*), čímž je narušeno typické horizontální členění textu.

K obsahu úvodu kázání Robinson poznamenává, že by se kazatel neměl „vrhnout“ na text bez ohledu na souvislosti, ale měl by se pokusit zaujmout mysl svých posluchačů¹²³, a to ideálně již prvními pětadvaceti slovy. Poutavý úvod je příslibem, že i

---

¹²² Karlík – Nekula – Rusínová (ed.) 2003, s. 673.

¹²³ Robinson 1993, s. 29.

další desítky minut budou stát za to.¹²⁴ Měl by orientovat shromáždění na téma a obsah kázání¹²⁵.

Pleva svá kázání vždy začíná oslovením posluchačů a přidává např. přání pokoje (*Milé sestry a bratři, pokoj vám*) či pozdrav (*Dobré ráno ještě jednou vám všem, bratři a sestry*).

Jednotlivá kázání na sebe mohou z neděle na neděli navazovat, ať už prostřednictvím výchozího biblického textu, či tematicky. Tato návaznost je v úvodu realizována formou připomenutí probraného tématu (*Několik posledních nedělí jsme se zamýšleli nad chválou*) nebo shrnutí obsahu předešlého kázání, poté mluvčí přesouvá pozornost posluchačů k dalšímu tématu (*Chtěl bych dnes pokročit trochu dál*).

Pokud tematická souvislost s předchozím kázáním chybí, vyjadřuje se kazatel v úvodu textu např. k příležitosti, při jaké je kázání prosloveno ([dnešní slovo – doplnila H. K.] *se zaměřuje na Den matek*) nebo ke kontextu církevního roku (*je to Neděle vzkříšení, nejvěšší, nejslavnější křesťanský svátek*).

K uvedení tématu slouží název kázání (*dnešní kázání se menuje TVOJE osobní díkůvzdání*), řečnická otázka směřovaná na posluchačovy biblické znalosti (*Oč jde? Co je vlastně křest?*) či osobní zkušenost (*Už se vám stalo, že ste si chtěli odpočinout a někdo vás vyrušil?*), případně téma vymezuje negativně (*Mým tématem dnes není modlitba jako zbraň*). Uvedené různorodé prostředky slouží také k zaujetí recipienta.

Kubíková radí, aby byl úvod stručný¹²⁶. To v Plevově podání platí např. v kázání *Stále přicházející*, jindy je úvod relativně dlouhý, v kázání *Přimlouvej se za druhé* věnuje úvodu až dvě pětiny délky celého textu. Každý úvod pak vrcholí čtením výchozího biblického textu.

4.2.2 Konec kázání

Přesvědčivý závěr by měl kázání nejen zakončit, ale i uzavřít, aby posluchači odcházeli s pocitem úplnosti. Měl by se tedy vyhnout, dle Robinsona, prohlášení typu

---

¹²⁴ Robinson 1993, s. 153.

¹²⁵ Robinson 1993, s. 156.

¹²⁶ Kubíková 1992, s. 85.

„Nechť nám Bůh pomůže žít podle těchto velkých pravd!“¹²⁷ Takový výrok by svou patetickou šíří upozadil všechny podněty, které kázání posluchačům přineslo, a strhl by pozornost sám na sebe.¹²⁸ Pleva si takovými prohlášeními nevypomáhá, své texty smysluplně zakončuje a jejich podřízenost Boží autoritě je vyjádřena posledním slovem „amen“, tj. „tak je“¹²⁹.

Text také nesmí ve svém závěru obsahovat nové poznatky¹³⁰. Této zásady se Pleva důsledně drží, závěry jeho promluv se zaměřují na shrnutí obsahu kázání, známých informací a jejich praktickou aplikaci. Závěr výkladu listu Filemonovi uvádí otázkou: *A tak když ten tenhleten krátký dopis, když uzavírám to: zamyšlení nad ním, čemu nás může naučit, co si z toho můžeme vzít?* Mluvčí předává zodpovědnost za slyšené slovo adresátům, často se proto objevují výzvy (*A výzva proroka Zacharjáše, která bych chtěl, aby dnes zazněla k vám, kterou si беру i já sám pro sebe*), povzbuzení k modlitbám (*co musíme v tom okamžiku udělat, je říct, Pane, já toho moc nemám, já si to uvědomuju, ale to málo, co mám, ti chci dát*) a také přání (*A to bych přál nejenom sobě, ale taky každému z vás*).

V závěru kázání k Děkuvzdání zadává domácí úkol: *Takže tvoje osobní děkuvzdání, bratře, sestro, do příští neděle papír a piš a příští neděli bude kontrola domácích úkolů.* Posluchač po takové výzvě možná chvíli tápe, zda se nejedná o nadsázku, o obraznou výzvu k vděčnosti, ale zdá se, že kazatel své zadání myslí vážně, vzhledem k tomu, že se k němu několikrát vrací a dává jasné instrukce.¹³¹

Jindy využívá Pleva závěr kázání k předestření plánu kázání následujícího (*O tom budu mluvit příští neděli*), čímž zajistí, aby posluchač neodcházel s pocitem neúplnosti, pokud se vyskytne téma, které stojí za širší výklad. A kázání s názvem *Skutečné uctívání* uzavírá mluvčí čtením části výchozího biblického textu, které má za úkol připomenout nejdůležitější poselství celé řeči: *Pojďme, klaňme se, skloňme se, poklekněme před Hospodínem, který nás učinil, vždyť on je náš Bůh a my jsme lid jeho pastvy, ovce jeho rukou. Amen.*

---

¹²⁷ Robinson 1993, s. 159.

¹²⁸ Zřejmě však nejsou výroky tohoto typu v církevním prostředí neobvyklé, pokud se jimi zabývá příručka pro kazatele.

¹²⁹ Klimeš 1998, s. 20.

¹³⁰ Robinson 1993, s. 163.

¹³¹ *...já ten domácí úkol zkontroluji. To ještě se tady nikdy nestalo, ale nebojte se, můžete tam psát opravdu velmi osobní věci, já je nebudu číst.*

4.3 Vertikální členění textu

Mluvčí užitím rozličných jazykových i nejazykových prostředků hierarchizuje informace podstatné a doplňující. K tomu využívá prostředků paralingválních, např. vedlejší informace autor sděluje formou parenteze, která je signalizována snížením výšky hlasu (*A já bych se chtěl zeptat, a je to výzva, kterou si беру i osobně, budeš tím strážným*).

Dalším ze signálů určujících prominentnost některé části promluvy je délka, tedy prostor, který je sdělení věnován. To však neplatí pro samotný biblický text určený k výkladu. V analyzovaném vzorku se vyskytuje biblický úryvek o délce jednoho verše (*Zacharjáš 9, 9*), ucelený příběh („Nasycení pěti tisíců“, *Marek 6, 30–44*) i celá (byť krátká) biblická kniha (*Filemonovi*). Nelze se domnívat, že kratší biblický text je méně důležitý než jiný, delší. Ovšem signifikantní je rozsáhlý výběr veršů zmiňujících matky v kázání ke Dni matek v rozsahu přibližně jedné pětiny rozsahu písemné podoby kázání.

Na vertikálním členění kázání se podílejí také zvolené slohové postupy. Přestože základním kompozičním postupem je u (výkladového) kázání výkladový postup, jako ilustrace hlavní myšlenky (tedy doplňující informace) se uplatňuje i vyprávěcí postup. Tyto prostředky ilustrace napomáhají zvětšení objemu textu, který je věnován nejdůležitějším informacím.¹³² Někdy mluvčí takovou ilustraci oznamuje (*Já vám dám takový příklad*), případně zakončuje (*Uvádím to jako ilustraci toho, že...*) a vrací se k výkladu (*A když se vrátím do do našeho prostředí*).

Pro popis je typická konkrétnost, proto je popis procesu výroby chleba ilustrován i fyzicky přítomným zrnkem (*tohleto zrníčko pšenice, když se zasadí, tak vyroste z něj klas*), a předkládání faktů formou výčtových linií (o nebi Pleva říká: *radujem se z toho a těšíme se, nebude tam pláč, nebude tam nemoc, nebude tam bolest*). Nebe dále popisuje prostřednictvím negativního vymezení (*Nebude tam kritika, která nesnáší, když třeba v kázání se objeví nějaký vtíp*), Rembrandtův obraz formou kontrastu (*Ale všechno to je ve stínu, všechno to je v temnotě, ten (ə) hlavní důraz hlavní světlo, to jsou dva světy, Ježíš a svět okolo*). Součástí závěru jednoho z kázání je krátký popis pracovního postupu, návod (*vemte si papír a napište si, co v životě přijímáte dobrého*).

---

¹³² Čechová – Chloupek – Krčmová – Minářová 1997, s. 206.

V rámci hlavního výkladu daného biblického textu se nacházejí také dílčí výklady konkrétních fenoménů, které je nutno osvětlit, aby byl posluchači jasný kontext a dobové pozadí. Jde například o reálie historické (starověké metaforické významy střev: *Ve starověku střeva byla považována za sídlo citů a soucitu*; či postavení otroka: *Víme to, uprchlému otrokovi tenkrát hrozila smrt*), o výklad jazykový (*slovo, které určitě všichni znáte, worship. A oni řeknou jedním slovem, jdeme do shromáždění, jdeme na bohoslužbu, jdeme se klanět, jdeme Boha uctívat*) nebo o výklad pojmu *nomen omen* (*Takže to je vlastně, že to jméno vyjadřuje, jaký ten člověk je.*)

Vyprávění je Plevovým oblíbeným slohovým útvarem užívaným k ilustraci. Do popředí v něm vystupuje časová osa skutečných událostí jedné dějové linie, vyprávění jsou jednoduchá a krátká. Některá jsou subjektivizovaná, kdy mluvčí hovoří z perspektivy přímého účastníka (*Když jsme tam nakládali ty dva kontejnery, sluníčko stoupalo, stále větší vedro*), jiná pocházejí z cizích zdrojů a kazatel zaujímá perspektivu informovaného mluvčího, ačkoliv zdroj příběhu pro něj není příliš důležitý (*Přišel mi na mysl takový příběh, který vyprávěl, mám dojem, že to byl Albert Schweitzer*). Typická pro tento slohový útvar je přímá řeč (*paní učitelka vyšetřovala, Tak kdo to udělal?*).

Rozčlenění textu „do hloubky“ je v neposlední řadě realizováno prostřednictvím intertextovosti, o které pojednává samostatná kapitola.

4.4 Koheznost textu

Jednotě obsahu i tematické návaznosti jednotlivých složek kázání odpovídá jazykové vyjádření,¹³³ jako jsou např. spojovací výrazy, deixe a opakování slov¹³⁴.

Spojovací výrazy využívané v analyzovaných kázáních vyjadřují závislosti obecně kauzální: (*protože*), podmínkové (*jestliže*), důvodové (*abychom*)¹³⁵, dále v hojně míře důsledkové (*proto, tak, takže*). Častým prostředkem návaznosti je deixe ukazovacími a vztažnými zájmeny (*ktový*).

Významně zastoupené je navazování prostřednictvím opakování. Například v kázání *Vliv matek* se slova „matka“, „maminka“, „mateřství“ a „mateřská“ vyskytují

¹³³ Čechová – Krčmová – Minářová 2008, s. 121.

¹³⁴ Čechová – Krčmová – Minářová 2008, s. 109.

¹³⁵ Bečka 1992, s. 361.

95krát; v kázání *Přimlouvej se za druhé* jsou slova „přimlouvat se“, „přimluva“, „přimlupná“ a „přimlupce“ zastoupena 51krát. Výše uvedené příklady jsou rozprostřeny po celé ploše textu, což svědčí o tom, že se kazatel důsledně drží zvoleného tématu.¹³⁶

Opakování je také často realizováno jako syntaktická paralela (*když ho chtěl zmrzačit, tak ho zmrzačil, když ho chtěl zabít, tak ho zabil*), která může být modifikována (*proč (.) my lidé nemůžeme být spravedliví a proč my lidé můžeme být spravedliví*) či může vytvářet kontrast (*změnily se vnější okolnosti, změnilo se (a) způsob, jak žijeme, změnil se styl, změnilo se naše pohodlí, ale nezměnilo se to vnitřní, (a) nezměnilo se to, že...*).

Dalšími prostředky textové návaznosti jsou substituce synonymními výrazy (*Je potřeba jim říct, bylo to skvělé, udělali jste to dobře. Velmi důležitá je pochvala v životě všech nás*) a zobecnujícími substantivy (*Izajáš nás tu učí tři věci, co je přimluva, jak má vypadat a co je jejím obsahem. Jednoduché postřehy*). Signálem návaznosti textu je elipsa (*příští neděli bude kontrola domácích úkolů, já už se na to těším, jak celý sál bude mít*).

Kohezi textu narušují syntaktické prostředky, které často nesou emocionální náboj, což je také jejich přínos textu jako celku. Jedná se o asyndeton (*Ste si řekli, Ted' si dáchnu, ted' se natáhnu, ted' si udělám kafe, dám si nohy nahoru, někdo zazvonil, někdo zavolal, najednou se stala nějaká nepředvídaná událost*), nevětnou výpověď (*A najednou, mávnutím proutku, bleskový proces, mrtvý*) a parcelaci, při níž je na všechny vyčleněné členy položen důraz, díky kterému vyjádření graduje (*V Pánu Ježíši Kristu můžeme přijít k Bohu přímo. A přijmout odpuštění. ON je dveře.*).

---

¹³⁶ O motivických okruzích pojednává samostatná kapitola.

5 Intertextovost

Intertextovost je jedním z rysů, které dělají text textem¹³⁷, a pro slohový útvar kázání je velice typická a hojně využívaná. Biblické kázání ani nemůže nenavazovat na původní biblický text, vybraný oddíl ze Starého či Nového zákona, který se stává předmětem výkladu kázání. Kazatel však nenavazuje výhradně na texty biblické. Vlastní biblický výklad je doporučeno podpořit alespoň jednou ilustrací, zvláště tehdy, když vykládaný biblický text neobsahuje děj¹³⁸, což Pleva dodržuje: používá jako ilustraci například příběhy a parafráze.

5.1 Bible

V prostředí baptistické církve je Bible svrchovanou autoritou, jediným věroučným zdrojem. „Písma starého a Nového zákona jsou nám primárním pramenem a normou Božího zjevení v Kristu.“¹³⁹ Neexistuje jiná dogmatika, kterou by se kazatel řídil. Je však možné zvolit pro čtení za kazatelským pultem z několika dostupných českých překladů Bible.

Mluvčí užívá různé překlady Bible. Někdy zdroj, ze kterého čerpá, uvádí (*já ho přečtu ve studijním překladu*). Pokud není oznámeno jinak, pak je čtení z *Českého studijního překladu*¹⁴⁰. V jednom případě však neuvádí odchylku od této své zvyklosti, a to v novoročním kázání, jehož základem jsou dva verše dané losováním tzv. novoročního verše pro sbor na daný rok, a to *Exodus 23, 1*, který je čten z *Bible kralické*¹⁴¹, a *1. Petrova 2, 1* z *Českého ekumenického překladu*¹⁴². Každý pokus o překlad je vlastně interpretací původního textu, a kazatel proto porovnává slova a významy z originálního textu (*co vystihuje to hebrejské slovo*) a významy z některých překladů (*některé moderní překlady nemluví o desateru PŘÍkázání, ale mluví o desateru deseti ukazatelích anebo deseti směrovkách*). Čtení z *Bible kralické* ohlašuje slovy *oni* (kraličtí) *to pak překládají takhle*.

---

¹³⁷ Karlík – Nekula – Rusínová (ed.) 2003, s. 652.

¹³⁸ Kubíková 1992, s. 104.

¹³⁹ Vychopeň – Kucová – Gondáš 2010, s. 50.

¹⁴⁰ Zdroj: <http://www.bible-online.cz/>.

¹⁴¹ Zdroj: <http://www.bible-online.cz/>.

¹⁴² Zdroj: <http://biblenet.cz/>.

Kazatel synonymně užívá výrazů *Písmo* a *Bible* s jejími částmi *Nový zákon* (či *Nová smlouva*), *Starý zákon* (či *Stará smlouva*). V deseti analyzovaných kázáních nahlíží do různých knih Starého i Nového zákona: *Exodus*, *Knihy královské*, *Paralipomenon*, *Žalmy*, *Izajáš*, *Zacharjáš*, *Marek*, *Lukáš*, *Jan*, *Římanům*, *List Efezským*, *Druhá Timoteova*, *První Petrova*, *Filemonovi* (tento list čte a vykládá v rámci jednoho kázání celý).

Pro biblické odkazování je příznačná důslednost, z hlediska kazatele je zásadní, aby se posluchač orientoval a sám si dokázal vyhledat místo v Bibli, o kterém mluvčí hovoří. V oblasti biblického odkazování nesmí dojít k znevýhodnění některých recipientů¹⁴³, například těch, kteří nejsou s Bibli dostatečně obeznámeni, aby dokázali odhalit biblickou narážku¹⁴⁴. Jednotlivé biblické úryvky jsou pro posluchače snadno dostupné díky uvedení názvu biblické knihy, čísla kapitoly a čísla verše či veršů: *Izajáš, pár tisíc let tomu je, co řekl, šedesát čtyři pět; Otevřeme Evangelium podle Marka v šesté kapitole, kdo máte Nový zákon, můžete si nalistovat, Marek šestá kapitola, já budu číst ve Studijním překladu od třicátého verše.*

Odkazy se opakují, aby měli posluchači možnost je zachytit a najít v Bibli: *Žalm devadesátý pátý a: přečteme ho od prvního do: začátku osmého verše, Žalm devadesát pět, budu číst ze Studijního překladu.*

Snaha kazatele o průhlednost vede k až úzkostné detailnosti: pokud se zdá první odkazování nedostatečné, dodává mluvčí čísla veršů v průběhu citace, což vnímání textu poněkud znesnadňuje: *První Petrovu druhou kapitolu (...) První kapitola třetí verš, ³Požehnaný Bůh a Otec našeho Pána Ježíše Krista, který nás podle svého velikého milosrdenství znovu zplodil k živé naději, k dě, čtvrtý, ⁴k dědictví nezničitelnému, neposkrvněnému, nevadnoucímu, pátý, ⁵kteří jste mocí Boží střeženi skrze víru k záchraně, která byla připravena, aby byla zjevena.*

Mluvčí volně zaměňuje označení *žalm* a *píseň*; odkazuje na *verše*, případně vyzývá: *přijměme tato dvě slova* (ve významu „verše“). Také zmiňuje *Otčenáš*¹⁴⁵ bez doplňujícího vysvětlení, spoléhá na to, že posluchači modlitbu znají.

---

¹⁴³ Holanová 2012, s. 34.

¹⁴⁴ Jiní kazatelé však mají jiný styl a jejich promluvy bývají plné biblických postav, příběhů, pojmových narážek. Citují třeba jen jednu biblickou pasáž na úvod, ale jejich kázání je prodchnuté aluzemi.

¹⁴⁵ Bible: Matouš 6. kapitola a Lukáš 11. kapitola.

5.2 Další církevní texty

Z našeho materiálu je patrné, že Bible není jediným inspiračním a pretextovým zdrojem sledovaného kazatele. Využívá rovněž různé religionistické a teologické příručky (*otevřel jsem si podrobnou konkordanci, mám takovou starou ještě ke Kralické bibli*) a další, blíže nespecifikované prameny: *měli, ty prameny se liší, jedenáct nebo třináct dětí*.

5.3 Příběhy

Ježíš často proměnil svou zvěst v událost a tu pak zasadil do místních poměrů, myšlenku spojil s určitou postavou a dějem.¹⁴⁶ „Bez podobenství k nim vůbec nemluvil.“¹⁴⁷ Většina příběhů, které Ježíš vyprávěl, se posléze stala součástí světového folklóru.¹⁴⁸ Kubíková radí zařadit „alespoň kousek epiky“ do každého kázání, protože občerství mysl posluchače unaveného teologickou reflexí.¹⁴⁹ „Vyprávět znamená komunikovat s fantazií, která odráží jasnozřivost víry.“¹⁵⁰ Cílem názorných příkladů, případně vizuálních pomůcek je vyvolat v myslích posluchačů obrazné představy, které jsou jako „okna, kterými Boží pravda vniká do mysli a srdce posluchače.“¹⁵¹

I kazatel Pleva navazuje na biblickou narativní tradici. Vypráví příběhy za častého užití přímé řeči s účelem je aktualizovat. Z drtivé většiny uvozuje mluvčí přímou řeč slovesem *říkat*, v materiálu se však vyskytuje i eliptické vyjádření: *člověk, který neustále, Já jsem takový chudák*.

Příběhy slouží především pro objasnění abstraktních pojmů posluchačům, např. v kázání na text ze Zacharjáše vysvětluje autor pojem spravedlnost: *Přišel mi na mysl takový příběh, který vyprávěl, mám dojem, že to byl Albert Schweitzer*. Při reprodukci příběhu pak záměrně používá jakoby autentický jazyk domorodců, aby vyprávění nabylo na síle: *Když někdo Alimu ukradnout krávu...* K tématu spravedlnosti přidává ještě svou osobní zkušenost z prostředí soudu, kdy soudce poukazuje na relativní bezmoc autority: *ten soudce řekl, správně by to bylo tak a tak, ale já tak nemůžu rozhodnout, protože to naše zákony neumožňují*.

---

¹⁴⁶ Kubíková 1992, s. 97.

¹⁴⁷ Matouš 13, 34. (ČEP: <http://biblienet.cz/>)

¹⁴⁸ Robinson 1993, s. 118.

¹⁴⁹ Kubíková 1992, s. 49.

¹⁵⁰ Robinson 1993, s. 140.

¹⁵¹ Garlock 2011, s. 34.

Když chce doložit, jakou představu o Bohu lidé mívají, vypráví kazatel odečtený příběh ze školního prostředí: *Takže ten žák vstal a četl. Bůh je zamračený stařík, který nám neustále slídí za zády.*

V jiném kázání rekapituluje biblický příběh zázračného rozmnožení chlebů a ryb (jejž na úvod kázání citoval) a srovnává ho s obecně známou pohádkou *Hrnečku, vař.* Na druhé straně široké škály zdrojů se nachází televizní zkušenost, kterou mluvčí ilustruje své zaujetí *velmi mocným a jímavým textem* vánočního evangelia: *rozhovorem na čé té dvacet čtyři* (s důrazem na seriózní zpravodajský kanál).

V neposlední řadě navazuje na cizí kázání: *slyšel jsem jednou kázání bratra*, který kritizoval neupřímný postoj srdce účastníků bohoslužeb při zpěvu písní, s jejichž texty nekoresponduje jejich jednání. V tomto případě se kazatel Pleva zaštiťuje názorem a autoritou kolegy, když sám na tento jev poukazuje.

5.4 Fiktivní texty

Mezi fiktivní texty řadíme např. hypotetické promluvy, které slouží jako prostředek k přednesení možných názorů a postojů, jež kazatel nutně nesdílí, ale umožňují mu reagovat: *A někomu lidé mohou říkat, Jseš budižkničemu, nic neumíš, do toho se radši nemotej.* Upozorňuje na možná rizika chybné interpretace symboliky křtu: *Někdo by řekl, No, to je banalita. Když jste na plovárně, tak se ponoříte a vynoříte desetkrát a stokrát v bazénu.* Někdy promlouvá jakoby sám k sobě, vyjadřuje sebehodnocení nebo sebezposuzování: *No zachraňuje, ale já si to nezasloužím, nebo jsou tady jiní, nepřišel možná pro mě; Já jsem takový chudák a já nic nedokážu.*

Užití fiktivních promluv zprostředkuje vcítění se do posluchačů a identifikaci s nimi. Kazatel nastiňuje jejich názor na jednání příslušníků široce pojatých odlišných kulturních okruhů, v obou případech jde zřejmě o křesťany: *vždycky říkáme, No to to ti Afričani, černoši jsou takoví živí, se pohybují, skáčou, a my jsme takoví vážní, nebo ti Jihoameričané, tam skáčou, klaní se, padají na zem.*

Dále kazatel užívá hypotetické promluvy, které vkládá do úst reálným biblickým postavám a biblický text tak v rámci výkladu aktualizuje. Chlapec z davu kolem Ježíše, který přinesl k rozdělení pět chlebů a dvě ryby, mohl říci: *Co tady, mám prostě pár placek,*

obrovské zástupy, hlava na hlavě, jako to vůbec nemá cenu, abych to vyndával, nemá smysl, to je na nic.

Některé smyšlené rozhovory využívá k vyučování. Radí, jak zprostředkovat Boží milosrdenství dětem: *Tatínku, mně to je hrozně líto, já jsem nechtěl. Tak běž, omluv se a uvidíš, že maminka ti to odpustí.* V dalším případě se jedná o povzbuzení k evangelizačnímu rozhovoru: *Můžeme tomu člověku říct, Podívej, je to tak a tak, když budeš litovat, když se odvrátíš od svého hříchu, když přestaneš dělat to, co se Bohu nelíbí, on ti odpustí, on ti nabízí odpuštění.*

Také své posluchače učí o modlitbě pomocí úsměvné ilustrace, kdy vytváří paralelu mezi komunikací s Bohem a komunikací s manželkou (druhou zmíněnou pak vydává za svou vlastní zkušenost): *Jdu na poštu, nebudu doma; Dnes ti to sluší, (.) jako vždycky.* Jako negativní příklad mluvení s Bohem potom změněným tónem, který značí nadsázku, hraje: *Bože já jsem tady, (.) tady jsem, koukej, jak se modlím, jak jsem věrný přímluvce, a následně doporučuje, jak se modlit: Ty mu můžeš otevřít svoje srdce a svůj život dneska a říct, Pane, přijď do mého života.*

5.5 Parafráze

Parafráze, které vycházejí z biblického textu, slouží k aktualizaci daného oddílu, často za použití slov a slovních spojení, skrze které dosahuje určité míry neformálnosti. Zároveň při nich fungují indikátory, pomocí nichž pozorný posluchač odliší parafrázi od citace. Kazatel parafrázuje slova Ježíšova (*Pán Ježíš... řekl, Pojd'te, půjdeme trošku stranou, nemáme ani čas se najíst*), učedníků (*Přišli za Pánem a říkají mu, Co s těmi lidmi, už je propust'. Kdo se o ně postará?*), ženy, které Ježíš u studny nabízí živou vodu (*ona říká, No tak mi ji dej, to je výborné, nebudu sem muset chodit*), autorů biblických knih: proroka Izajáše (*Všechny naše spravedlnosti, říká Izajáš, všechny ty naše skutky a činy a to, co my se snažíme udělat, aby to bylo dobře, říká, jsou jako poskvrněné roucho, nejsou nám na nic*), evangelisty Matouše (*Ted' se to naplnilo*) a apoštola Pavla (*Pavel říká, To se s námi táhne dávno od narození, to máme v genech, to je něco, čeho se nezbavíme, protože to máme ve své podstatě, že neposloucháme Boha, že jsme hříšný, že jsme zhřešili.... To je stará historie, to už nikdo nedokáže změnit, začalo to Adamem...*).

Nejen biblickou řeč, ale například i slova jednoho z bratrů ze sboru kazatel parafrázuje a skrze zkušenost blízkého člověka tak vykládá posluchačům poselství biblického textu: *bratr Michal... říká, Jediná osoba, která měla nějaký vztah k Bohu a kterou ode mě drželi dál, tak byla moje babička.*

5.6 Citáty

Přesná reprodukce textu (nebo jeho části)¹⁵² má potenciál osvěžit kázání¹⁵³ a propůjčit mu autoritu jeho autora¹⁵⁴. Výše byly zmíněny citace biblické s přesnými odkazy, užité za účelem výkladu v rámci kázání. Další citace se v Plevových textech vyskytují pouze poskrovnu.

Když mluvčí hovoří o *zdánlivém výrazu zbožnosti*, navazuje na biblický citát (v tomto případě neuvedený přesným odkazem: *Pán Ježíš prozradil jednou učedníkům, říká jim, Oko je světlem tvého těla*¹⁵⁵) citátem anonymizovaným: *Někde jsem četl takový citát, který se mi líbil, říká, Úsměv je světlo, které se rozzáří v okně obličeje a naznačí, že srdce je doma.* V druhém uvedeném příkladu jde možná spíše o známý výrok nebo okřídlená slova¹⁵⁶.

Naproti tomu v kázání ke Dni matek, ve kterém poukazuje na nepříznivý vývoj přístupu k mateřství v naší dnešní společnosti, přesně cituje (doslovně předčítá) delší pasáž z článku s názvem *Mateřství vzbuzuje strach*. V témže kázání vyjadřuje úctu k matkám a uvádí výrok *německého spisovatele a filosofa Johanna Gottfrieda Herdera: Jedna dobrá matka znamená víc než sto učitelů*. Následně tento citát po krátkém komentáři modifikuje a ještě tak zesiluje jeho význam: *Jedna dobrá matka znamená víc než sto skvělých kazatelů a já nevím koho.*

---

¹⁵² Holanová 2012, s. 32.

¹⁵³ Robinson 1993, s. 138.

¹⁵⁴ Kubíková 1992, s. 99.

¹⁵⁵ Matouš 6, 22; Lukáš 11, 34 (ČEP: <http://biblenet.cz/>).

¹⁵⁶ Holanová 2012, s. 83.

5.7 Návaznost na umělecká díla hudební a výtvarná

Nedílnou součástí bohoslužeb jsou vedle kázání také písně bratrské¹⁵⁷ a modernější tzv. chvály¹⁵⁸. Mluvčí v jednom ze svých vyjádření stírá rozdíl mezi těmito obecně přijímanými pojmy: *naprostá většina našich písní jsou chvály*. V souvislosti se zpěvem, tedy aktivní účastí přítomných posluchačů na bohoslužebném programu, se v kázání nazvaném *Skutečné uctívání* zamýšlí nad klaněním a uctíváním dle textu *Žalmu 95*, nad rozporem mezi tím, jaká slova se zpívají, a tím, jaký fyzický postoj zaujmají zpívající a čím se zaobírá jejich mysl. V této souvislosti uvádí názvy, respektive začátky několika písní, například: *My zpíváme, klaním se ti, Pane, a přitom sedíme a rozhlížíme se okolo* či *Nemohu zpívat, stojím před tebou, Pane, a pohodlně sedět v lavici, tak se rozhlížet a přemýšlet, co bude k obědu*.

Z oblasti výtvarného umění mluvčí využívá významů a symboliky Rembrandtova obrazu *Ukřižování* k ilustraci velkopáteční biblické zvěsti: *obrazem vyjádřil, já jsem pověsil Ježíše Krista na kříž, byly to moje hříchy, moje viny, já jsem to byl, kdo ho tam vyzdvihl*. Umělecké dílo pak nejen popisuje a interpretuje, ale nechává jej současně promítnout na stěnu sálu.

---

¹⁵⁷ Tyto písně jsou sebrané ve zpěvníku s názvem *Bratrské písně*, jehož první verze je z roku 1923, druhé, rozšířené vydání, z roku 1971.

¹⁵⁸ Tyto písně pocházejí z různých zdrojů.

6 Motivické okruhy

Díky tomu, že výběr analyzovaných kázání je různorodý, je i škála motivů, kterými se Pleva zabývá, velmi pestrá¹⁵⁹. Témata (hlavní myšlenky) jednotlivých kázání jsou ve většině z nich do značné míry spjatá s příležitostí, při které je řeč proslovena. Ačkoliv má kazatel volnost při výběru biblického textu určeného k výkladu¹⁶⁰, je nasnadě, že například některé pasáže Nového zákona jsou více „vánoční“ či „velikonoční“ než jiné. Kázání na Nový rok je zase tradičně odvozeno od vylosované dvojice veršů tzv. pro sbor na následující rok. Jednotlivá témata Pleva nepojímá příliš široce, jako zkušený řečník se drží zásady nemluvit v jednom kázání o všem, ale konkrétně o něčem¹⁶¹.

V úvodu slavnostních kázání se mluvčí vyslovuje k příležitosti, u které je řeč proslovena. Věnuje se například posunu významu slova „křest“ v zesvětštlé společnosti nebo sdílí starost, o čem každý rok na Vánoce kázat (*když to všechno už všichni znají, (.) všichni to slyšeli, co nového se dá říct?*). Ostatní kázání uvádí např. kontextem biblického úryvku (okolnosti *Listu Filemonovi*).

Některá kázání na sebe v průběhu roku tematicky navazují, což je také explicitně řečeno. V dlouhém úvodu kázání *Skutečné uctívání* shrnuje kazatel bod po bodu předchozí kázání, aby mohl pokračovat v započatém tématu a zajistil přitom, aby se v něm posluchač nepřestal orientovat. V závěru velikonočního textu naopak předesílá téma na následující neděli. (*To je smutek Velkého pátku, ta radostná zpráva neděle je, Ježíš žije, Ježíš vstal z mrtvých, nezůstal v hrobě, smrt ho nepřemohla. O tom budu mluvit příští neděli.*)

Mluvčí ve svých kázáních zpravidla důsledně navazuje na výchozí biblický text, od kterého se odvíjí obsah i struktura kázání. Samotný biblický výklad je obohacen dílčími výklady pojmů a ilustracemi, u nichž dbá na srozumitelnost. Často se nejedná o náměty z církevního prostředí, ale využívá postřehy z obecně známých situací, jako jsou školní vyučování, soudní jednání či televizní vysílání. Kazatel pak dbá na to, aby se neztratil v detailech či v příliš rozvětvených odbočkách.

---

¹⁵⁹ Předmětem této kapitoly není vyčerpávající výčet jednotlivých motivů. Dále uvedené motivy jsou reprezentativní, ať už pro svůj opakovaný výskyt, nebo prostorem, který jim autor ve vybraných deseti kázáních dal.

¹⁶⁰ Témata výkladů biblických textů nejsou pevně stanovena církevními autoritami.

¹⁶¹ „Nezapomenutelné kázání je takové, které hovoří konkrétně o něčem, ne obecně o všem.“ Garlock 2011, s. 32.

Některé z oblastí křesťanského života (či jejich aspekty) jsou tematizovány jako základní myšlenka kázání (vděčnost, uctívání Boha, zázrak či přímluvná modlitba), jiné na různých místech v textech fungují jako dílčí motivy a v úhrnu vytvářejí již poměrně komplexní obrázek o křesťanově životě:

Bůh člověku říká, co je to hřích (*pokud' tvou největší radostí jsou věci, které Bůh odsuzuje, které Bůh považuje za špatné a za hřích, potom chápu, že máš takový pocit, že ti Bůh něco nepřeje*), jediný Ježíš naplnil přísná Boží měřítká, ale byl to také on, kdo přinesl lidem dar spravedlnosti. Posluchačům připomíná zásadní rozdíl mezi starozákonním a novozákonním přístupem, které lze shrnout jako Mojžíšův zákon a Ježíšova milost, a vysvětluje, co to pro praktický život znamená, že Bůh vyvolil svůj lid. Bůh přichází do tmy se světlem evangelia, které zve na cestu. Křest je potom symbolem víry a rozhodnutí. Pleva vyučuje o komunikaci mezi člověkem a Bohem, o významu modlitby (*To samozřejmě není jenom chvála a uctívání, je to vlastně úplně stejné jako s druhými lidmi*), samostatné kázání pak věnoval modlitbě přímluvné, ve kterém říká, že modlitebník má Bohu připomínat, co Bůh zaslíbil, aby si to sám ze svého lidského hlediska uvědomil. Mluví o radosti a o nebi a stranou nenechává ani fenomén zázraku. V Plevových kázáních se vyskytuje mnoho dílčích motivů, např. když chce osvětlit, co to znamená být pokorný, pomáhá si kontrastním pojmem pýcha, který také vysvětluje.

Zásadní pro přijetí biblické zprávy je pochopit, že lidé za Ježíšových dob, o kterých se posluchač dočítá v Bibli a o kterých slyší v kázáních, byli stejní jako lidé v dnešní společnosti. Prostředkem k přiblížení biblické zvěsti adresátům je paralela mezi biblickými okolnostmi a životem současníka. Pokud se např. chystá vyprávět příběh unavených učedníků, připomíná posluchačům, jaké to je být vyrušen z odpočinku. Na jiném místě biblický text vede posluchače do obrazného Betléma k narozenému Ježíši, podobně jako tam dovedla nebeská znamení mudrce.

Biblické osobnosti dává Pleva jako duchovní vzory a inspiraci. Celé kázání *Krátké psaní* se zabývá jednáním a vztahy mezi třemi postavami: apoštolem Pavlem, Filemonem a uprchlým otrokem Onezimem. Pavel je vzorem pokory, když vystupuje v roli vězně Ježíše Krista, Filemon dokáže občerstvit srdce věřících a Onezimos, jehož jméno znamená užitečný, se proměnil z neužitečného otroka v užitečného služebníka. Z charakteristik těchto postav pak Pleva v závěru výkladu vyvozuje ponaučení, inspiraci a klade otázku, zda dělají posluchači, coby křesťané a členové bratrské jednoty, čest svému jménu, jako ji

dělal Onezimos. V kázání ke Dni matek dává mluvčí ženám – matkám za vzor Timoteovu babičku Loidu a matku Euniku, které mohly předávat svou víru v Boha jen díky tomu, že v nich přebývala. A o Velikonocích všechny posluchače nabádá, aby byli trpěliví a vytrvalí jako Marie Magdalská, která neutekla od prázdného hrobu, ale počkala na vzkříšeného Ježíše.

Pleva klade důraz na opravdovost života, jenž staví do světla Písma, ovšem posluchače nekárá, ale vyzývá a povzbuzuje k rozhodnutí a ke změně (obvykle v závěru promluvy). Všechna kázání směřuje ke každodennímu užití poznatků, snaží se o přesah z nedělního dopoledne do běžného života (*tak bych tyhle dva verše a to naše směřování... shrnul do jedné větičky, ať je vidět, že jsme jiní*).

Častým motivem této snahy o aktivní přístup na straně posluchačů je komunikace mezi Bohem a člověkem, k modlitbám za tu či onu věc Pleva nabádá často. Učí vděčnosti i za zdánlivé maličkosti a poukazuje na nutnost souladu mezi smýšlením a činy, který začíná při bohoslužbě: úctu k Bohu je dobré projevovat i fyzickým postojem při zpěvu chval. Ve smyslu vztahu ke Kristu o Velikonocích vyzývá: *sami sebe postavme pod kříž* mezi ty, kteří Ježíše ukřižovali (jak je i znázorněno Rembrandtem, jehož malba figuruje v závěru kázání).

Autor vybízí své posluchače k tomu, aby byli užiteční nejen sobě, ale i svému okolí, např. při výkladu o přímluvné modlitbě nevede jen na modlitby (*postavit se na hradby*, dle Izajáše¹⁶²), ale také radí udělat pro blízké *něco maličkého*.

Někdy se kazatel chopí tématu méně obvyklým způsobem, aby docílil změny smýšlení adresátů či jejich způsobu nazírání na daný problém, často se jedná o jejich zodpovědnost za vlastní duchovní stav a čínorodý životní přístup. V kázání o zázraku staví člověka do pozice, ve které má on sám zodpovědnost za Boží zázrak: *ustoupit stranou a dovolit Bohu udělat zázrak*.

---

¹⁶² Izajáš 62,6. (ČSP: <http://www.bible-online.cz/>)

7 Obraznost

Obrazy objevující se v Plevových textech jsou založeny na využití konotovaných významů, kazatel používá metafory, personifikace, přirovnání i metonymie. Užité metafory nejen obohacují výrazovou stránku promluvy, ale i stránku obsahovou, neboť se do kontaktu dostává základní a metaforický význam¹⁶³. Poutají posluchačovu pozornost jako při užití v jiných žánrech, ale velká část v našem materiálu má původ v biblických textech. Jejich užití není motivováno pouze snahou o živost a naléhavost¹⁶⁴, ale jako nezbytný prostředek biblického vyjadřování se snaží zachytit nepostihnutelné tajemství víry. V posluchačích tak mohou obrazná vyjádření vyvolávat pocity a dřívější zážitky¹⁶⁵, zároveň však je jejich nepostradatelnou funkcí nést informaci.

Samotné biblické texty se vyznačují bohatou obrazností. „Bible používá obrazný jazyk ne proto, aby měla vysokou stylistickou úroveň, ale proto, že bibličtí autoři nevěděli, jak Boha lidsky popsat.“¹⁶⁶ Také Ježíšovo vyučování bylo prodchnuto obraznými vyjádřeními: „Toto vše mluvil Ježíš k zástupům v podobenstvích; bez podobenství k nim vůbec nemluvil.“¹⁶⁷

7.1 Boží jména

V první řadě mezi obrazná biblická pojmenování, která užívá i Pleva, patří Boží jména. Vyjádření *Bůh Otec* a *Boží Syn* jsou metaforickými pojmenováními, symboly, představami všemohoucího, moudrého, spravedlivého a milujícího Hospodina.¹⁶⁸ V souvislosti s problematikou rodové symetrizace pak Laštovičková poznamenává: „První křesťané dlouho hledali termíny, kterými by se dala popsat jednot božství ve třech Božských osobách. Pět či šest století se rodila tato promyšlená formulace Trojjediného Boha.“¹⁶⁹ I kazatel Pleva se dotýká problematiky pojmenování Boha v mužském rodě a v kázání u příležitosti Dne matek zmiňuje křesťanské feministické hnutí, které usiluje

---

¹⁶³ Čechová – Krčmová – Minářová 2008, s. 325.

¹⁶⁴ Čechová – Krčmová – Minářová 2008, s. 251.

¹⁶⁵ Robinson 1993, s. 179.

¹⁶⁶ Laštovičková 2001, s. 239.

¹⁶⁷ Matouš 13, 34. (ČEP: <http://biblenet.cz/>)

¹⁶⁸ Laštovičková 2001, s. 241.

¹⁶⁹ Laštovičková 2001, s. 41.

o rovnoprávnost pohlaví a pořizuje překlady Bible, kde Bůh Otec je překládán jako *Bůh Otec pomlčka Matka nebo Bůh Otec lomeno Bůh Matka*.

Různá další metaforická pojmenování osob Boží Trojice vyjadřují především vztah Boha k lidem, když jej popisují v jeho různých rolích, respektive snaží se postihnout různé aspekty Hospodinova božství (*Tvůrce a Stvořitel*).

Na biblický citát z výchozího textu kázání k Děkuvzdání („Jsme jeho lid, ovce jeho stáda“¹⁷⁰) navazuje Pleva rozvitou metaforou *Bůh je dobrý pastýř*, a dále: *Pastýř proto, že to je člověk, který má (a) velkou starost a velkou péči o své ovečky, (.) který je vodí tam, kde se mohou dobře napást, vodí je k bystřinám, aby se mohly napít, chrání je před zlou zvěří, před vlky, když se mu některá ztratí, hledá je. Pastýř je obrazem našeho Boha*.

Ježíše Krista mluvčí popisuje tradičně, jako prostředníka mezi Bohem a lidmi: *on je tou cestou, on je tou branou, on je těmi dveřmi*. Autor dále poukazuje na roli, kterou na sebe Syn vzal (*Spasitel a Zachránce*) a v témže (vánočním) kázání je Syn na základě proroctví označen za *židovského krále*, ačkoliv jeho působení na zemi nebylo zdaleka tak jednoznačné, jak Židé očekávali od svého Mesiáše, krále, který by se ujal fyzické vlády v pozemském království. Dalšími pojmenováními Boha přenesenými na základě zkušenosti z lidské společnosti jsou *nejvyšší a jediný soudce a přímluvce*.

V jediném případě se Pleva vyjadřuje k místu Božího přebývání, které lze označit pouze prostřednictvím přeneseného významu: *Bůh vlastně ve chvalách přebývá, že tam trůní, že to je místo, kde on bydlí*. A aby posluchačům přiblížil neuchopitelnou duchovní zkušenost zázraku, kdy se Bůh sklání k člověku, zhmotňuje ji a vyjadřuje prostřednictvím smyslového vnímání: *prožili Boží dotek*.

7.2 Biblické metafory

Častým předmětem biblického výkladu je objasňování (již výše zmíněných) hojných biblických metafor, které mohou mít i v rámci kázání podobu metafory tažené¹⁷¹, rozvíjené. Autorská snaha o originalitu v tomto případě ustupuje do pozadí, kazatel užívá obrazy, jejichž stylová aktivnost již zčásti podlehla automatizaci, a proto je třeba je znovu vykládat a poukazovat na jejich hlubší významy. Mezi tyto motivy patří např. *duchovní boj*

¹⁷⁰ Žalm 100, 3. (ČSP: <http://www.biblecsp.cz/>)

¹⁷¹ Čechová – Krčmová – Minářová 2008, s. 276.

(dle šesté kapitoly Efezským), *být vězněm Ježíše Krista* (analogicky dle fyzického uvěznění apoštola Pavla), a např. celé kázání *Přimlouvej se za druhé* tematicky navazuje na metaforu výchozího biblického textu o modlitebníkovi¹⁷².

Rozsáhlým a opakujícím se tématem metaforického vyjádření je život člověka, jež Pleva charakterizuje slovy: *jsme špinaví, nečistí*. Křesťan pak má Bohu *otevřít svoje srdce a svůj život a odhodit to, co se na nás snadno přilepuje, hřích*. Mezníkem na cestě víry je křest: *a ty staré věci mohu odkládat jako něco, co není mně vlastní, ale co patří ke starému životu, který jsem pohřbil a ponořil se starým člověkem při křtu*.

Církev je připodobňována k rodině či tělu, tj. tělu Kristovu (*jsem součástí Boží rodiny, úd těla Kristova*). Pochopení církve jako rodiny je vyjádřeno již v samotném oslovování mezi jejími členy (*bratři a sestry*), kteří jsou spojeni obětovanou krví Kristovou¹⁷³. Metafora církve jako těla pak je vztažena i na její církve (*vztah křesťanů k hlavě, ke Kristu*). Věřící člověk by se měl za druhé u Boha přimlouvat (*když mi na někom záleží... přináším ho Bohu*).

Mluvě uvádí příklady duchovních autorit: duchovní rozpoložení žalmisty Davida (*v Davidovi doslova vře jeho duch*), matku a babičku učedníka Timotea dává za vzor ženám (*Loida a Eunika byly pevně zakotveny ve víře*).

Oblíbeným autorovým obrazem je obraz duchovního růstu (*aby ve vás [nový život – doplnila H. K.] rostl a: (.) probíjel se na povrch*), na nějž navazuje dalšími metaforami: *Ale to ovoce, tu lásku, tu sami nedokážeme vyprodukovat. K tomu je potřeba, abychom si neustále připomínali a opakovali, že jsme jiní, jsme znovu narozeni z nepomíjitelného semene*. K růstu je potřeba také duchovní strava (*aby je nasýtil v jejich životě; nefalšované mléko Božího slova*), protože *slovem... rosteme k záchraně*.

Dalším z Plevou užitých motivů je protikladnost tmy a světla, které vztahuje na život v Kristu a svět, který se od Boha odvrací (*To je tma a světlo, je v Písmu obraz, který je velmi často používán*). K tomuto obrazu nachází i konkrétní ilustraci (tedy malbu) od Rembrandta (*všechno to je v temnotě, ten (a) hlavní důraz hlavní světlo, to jsou dva světy, Ježíš a svět okolo*).

---

¹⁷² „Na tvých hradbách, Jeruzaléme, jsem ustanovil strážce, po celý den i celou noc nikdy nebudou zticha. Vy, kteří připomínáte Hospodina, nedopřávejte si klidu.“ (Izajáš 62, 6; ČSP: <http://www.biblecsp.cz/>)

¹⁷³ O Ježíši je v Židům 2, 11 řečeno: „A on, který posvěcuje, i ti, kdo jsou posvěcováni, jsou z téhož Otce. Proto se nestydí nazývat je svými bratry.“ (ČEP: <http://biblenet.cz/>)

Na jiných místech se naopak metafora stává prostředkem výkladu prostého biblického textu, Pleva např. parafrázuje slova apoštola Pavla¹⁷⁴: *Tehdy (.) se lidstvo, člověk dostal na špatnou kolej, špatnou výhybkou a od té doby to nikdo nespraví. ALE. Bůh poslal Ježíše Krista, aby tu výhybku přehodil zpátky.* Pokud hrozí, že by posluchači neinterpretovali aktualizaci správně, mluvčí na ni explicitně poukazuje: *abychom zůstali, obrazně řečeno, jako Marie zůstala u toho hrobu, abychom zůstali (.) před Bohem a čekali na něj.*

7.3 Další metaforická pojmenování

Mluvčí užívá mnohé metaforické prostředky, které s biblickým vyjadřováním přímo nesouvisejí. Některé z nich odrážejí autorskou snahu o originální vyjádření (*že když by Bůh šel do mého deníčku a zkoumal záznam mého života; či Pán Ježíš nepřijíždí jako král dobyvatel, nepřijíždí na (a) koni, který byl takovým válečným strojem tehdejší doby, bojovým zvířetem, ale přijíždí na oslu, které plnilo spíš podpůrnou logistickou funkci, které dopravovalo, zásobovací zásobovací zvíře*). V jiném případě je aktualizace snad nezáměrná, kdy pozornost obrací k subjektu (*Nemusíš si zoufat, nemusíš nad sebou lámat hůl*).

Další metafory jsou běžně užívané (*malovali jsme si krásnou budoucnost; potomkům do druhého třetího kolena*) a jiné již častým užíváním zautomatizované, které lze označit za klišé (*Ta druhá stránka mince je; to je taková červená nit*), a též takové, jejichž významový posun si posluchač jen stěží uvědomí (*žebříček hodnot*).

Ojedinele užití obrazného pojmenování vyjadřuje kromě složek významu také vztah autora promluvy k dané věci. Když se vymezuje vůči valentýnskému svátku zamilovaných, jeho postoj je jednoznačně negativní: *komerční běsnění růžových srdíček a a svíček*.

Míšení počitků, jehož výsledkem je synestezie, se vyskytuje v případě sousloví *vysvítá podtón*. V tomto případě mluvčí užívá aktualizovaného vyjádření na místě, kde by bylo možné užít spojení „zaznívá podtón“.

---

¹⁷⁴ Římanům 5, 15. (Bible)

Relativně řídké užití personifikace využívá protikladného spojení živosti a neživosti v podobě ustáleného spojení (*na (.) předměstí, kde vládnu drogy*) i v aktualizované podobě (*světlo, které přichází a které si víc než jindy připomínáme o Vánocích, nás nechce oslepit, nechce ohromit, nechce zadusit, ale chce nás osvítit*). Působivá je poznámka k formám zbožnosti: *v nebi nebude... taková zbožnost, která se ani neusměje*.

7.4 Ostatní obrazná vyjádření

Přímo vyslovená podobnost se vyskytuje ve formě prostých přirovnání, která jsou všechna názorná¹⁷⁵ a ustálená (*situace, které cítíme jako břemeno; modlitba jako zbraň; najednou se to sesype jako domeček z karet*).

Metonymie, která je zakotvena přímo v názvech biblických knih, se vyskytuje řídko, a to při odkazování k biblickým úryvkům (*text z proroka Zacharjáše*).

---

¹⁷⁵ Bečka 1992, s. 130.

Závěr

Ačkoliv se o žánru duchovních promluv v dnešní zesvětštělé společnosti mnoho nemluví, křesťanští kazatelé a jejich kázání mají na své posluchače nezanedbatelný vliv, a to nejen duchovní, ale také jazykový. Texty vybraných kázání Jaroslava Plevy se staly předmětem stylistické analýzy, na jejímž základě si všímáme osobitosti projevu tohoto kazatele realizované vybranými jazykovými a stylovými prostředky a skrze výstavbu textu.

Pro nedělní kázání obecně je charakteristický osobní kontakt autora a recipientů jeho sdělení. Biblickou zvěst svým posluchačům Pleva přináší formou výkladu, výzev a povzbuzení a kázání zpravidla ústí v praktickou aplikaci, kdy mluvčí apeluje na aktivitu posluchačů, povzbuzuje je ke změnám smýšlení a jednání a také k modlitbám.

Mezi stylové faktory, které mají zásadní vliv na výslednou podobu komunikátu, patří v případě kázání jeho mluvená forma. Ta klade na autora textu zvláštní požadavky: musí být pohotový ve stylizaci a jeho řeč má být srozumitelná, současně musí brát ohled na to, že se adresáti ke slyšenému slovu nemohou vrátit. Aby sdělení bylo pro posluchače jasné a zapamatovatelné, užívá Pleva opakování, vnitrotextové odkazy a shrnutí. Vedle jazykových prostředků podtrhují účinek vyjadřování také prostředky paralingvální. Promluva se vyznačuje některými výslovnostními a lexikálními specifiky, mluvenou formou je zvlášť poznamenána větná stavba. Vyskytují se dodatečně připojené větné členy i celé věty, změny ve slovosledu, elipsa, apoziopse a přeroknutí. Přítomnost adresáta umožňuje mluvčímu navázat s ním přímý kontakt.

Volba kódu komunikace je víceméně daná okolnostmi, všeobecně posluchač v kázáních očekává užití spisovné vrstvy jazyka. I Pleva vesměs dbá na spisovnost svého projevu, pokud však užívá ilustrace různého druhu, záměrně přepíná mezi kódy neutrálním a hovorovým či obecnou češtinou. V tom případě se jedná o užití hovorovosti a nespisovnosti jako projevu stylizace. Nejčastějšími oblastmi čerpání takových ilustrací jsou život a smýšlení biblických postav, školní prostředí, o vědomou stylizaci se jedná také v případě komentářů adresovaných konkrétním posluchačům z publika. Expresivita je prostředkem působení na vůli a cit adresáta a přispívá k naplnění persvazivní funkce komunikátu. V promluvě se však vyskytují i odchylky nezáměrné. Odchylky záměrné i nezáměrné pak jsou z okruhu výslovnosti, morfolgie, lexika i syntaxe.

Kázání je komunikát oficiálního rázu, což je dáno jeho veřejnou povahou, vedle toho je příležitost bohoslužeb věřícími vnímána jako slavnostní. Místo a čas komunikace jsou dány tradicí, veřejné nedělní dopolední bohoslužby probíhají v litoměřickém sboru v nevelkém kostele po dobu přibližně dvou hodin, z čehož je samotnému kázání věnováno průměrně dvacet devět minut. Texty kázání směřují do prostředí sborového společenství, zároveň do jisté míry reagují na jeho potřeby. Témata kázání nejsou ale vytržena ani z obecného společenského dění, jež reflektují, stejně jako se vyjadřují k vybraným, s tématy souvisejícím, dějinným událostem. Kazatel v průběhu kázání využívá k ilustracím technických prostředků, názorných pomůcek i pomocníka z řad posluchačů.

Významným stylistickým faktorem žánru kázání je adresát. Kazatelovo publikum je značně heterogenní, jedná se o zástupce a zástupkyně různých generací, sociálních vrstev, vzdělání i zájmů, většinu z nich spojuje víra v Boha. Mluví se svými posluchači buduje vztah a zdůrazňuje, že slyšení a přijetí Božího slova se týká každého osobně. Zásadním aspektem komunikace je udržování kontaktu, který je realizován prostřednictvím kontaktu očního a jazykovými prostředky. Kazatel oslovuje posluchače nejen na začátku promluvy, ale i v jejím průběhu, často užívá druhou osobu jednotného čísla, klade otázky řečnické i takové, na které očekává okamžitou odpověď.

Kazatel disponuje autoritou lidskou i Bohem svěřenou, v popředí subjektivních stylistických faktorů je řečnicko teologické vzdělání a jeho zkušenosti. Posluchačům Pleva předává svou zaujatost komunikovanými tématy, sdílí s nimi vlastní zkušenosti a svůj optimistický postoj ke světu, který se uskutečňuje např. prostřednictvím situačního humoru.

Výstavba Plevových textů je do značné míry determinována mluvenou formou projevu, mluví užívá množství metajazykových členicích signálů, což posluchači umožňuje orientovat se v hierarchii informací. V rovině horizontální má zásadní význam pro vyznění celého komunikátu jeho začátek, jenž zapojuje text do určitého kontextu, a konec, který shrnuje známé informace a dává návod k dalšímu jednání adresáta. Vertikální členění textu autor realizuje za užití prostředků paralingválních a prostřednictvím délky, která je jednotlivým částem promluvy věnována. Ze slohových postupů je z největší části zastoupen postup výkladový, dále pak vyprávěcí slohový postup a popis.

Jednotě obsahu i tematické návaznosti jednotlivých složek kázání odpovídá jazykové vyjádření, tj. užití specifických prostředků, jako jsou např. spojovací výrazy,

deixe a opakování slov, jež se podílejí na kohezi textu. Soudržnost textu naopak narušují asyndeton, nevětná výpověď a parcelace, tedy syntaktické prostředky, které často nesou emocionální náboj.

Pro slohový útvar kázání je typická intertextovost. Výkladové kázání vždy navazuje na vybraný oddíl ze Starého či Nového zákona, biblické texty jsou tudíž v promluvách nejvíce citované. Dále mluvčí čerpá informace z religionistických a teologických příruček a na biblickou narativní tradici navazuje vyprávěním příběhů, které slouží k objasnění abstraktních pojmů. K aktualizaci příslušného oddílu slouží autorovi fiktivní texty (hypotetické promluvy) a parafráze. V malé míře si vyskytují mimobiblické citáty a mluvčí navazuje i na umělecká díla hudební a výtvarná.

Škála motivů, kterými se Pleva ve svých kázáních zaobírá, je vzhledem k pestrosti zastoupených textů široká. Témata kázání jsou často spjata s příležitostmi, u které jsou proslovena, mezi dílčími motivy jsou zastoupeny různé oblasti křesťanského života. Prostředkem pro přiblížení biblické zprávy posluchačům je vytvoření paralely mezi biblickými okolnostmi a životem současníka. Mezi motivy jsou zastoupeny život, myšlení a jednání biblických postav. Každé kázání pak také ústí ve výzvy a povzbuzení.

Bohatě zastoupená je v Plevových textech obraznost, která má z velké většiny původ v textech biblických. Vyskytují se metafory, personifikace, přirovnání i metonymie. Počínaje samotnými Božími jmény, která jsou metaforická, i další biblická a nebiblická obrazná pojmenování jsou prostředkem snahy zachytit nepostihnutelné tajemství víry.

Kazatel Pleva užívá výše uvedených vybraných jazykových prostředků se záměrem předat své myšlenky posluchačům, a naplnit tak získávací a přesvědčovací funkci žánru kázání. Bylo by cílem dalšího zkoumání zjistit, do jaké míry se mu skutečně daří tento záměr naplnit.

Bibliografie

Internetové zdroje:

Pleva, J.: *Díkůvzdání Žalm 100* (14. 10. 2012)

(<http://www.bjbltm.cz/cz/kazani/126-14102012-dikuvzdani-zalm-100>)

Pleva, J.: *Krátké psaní – Fm* (18. 8. 2013)

(<http://www.bjbltm.cz/cz/kazani/199-18082013-kratke-psani-fm-jpleva>)

Pleva, J.: *Pro zázrak stačí málo – Mk 6, 30–44* (3. 11. 2013)

(<http://www.bjbltm.cz/cz/kazani/210-03112013-pro-zazrak-staci-malo-mk-630-44-jpleva>)

Pleva, J.: *Stále přicházející – Za 9, 9* (8. 12. 2013)

(<http://www.bjbltm.cz/cz/kazani/215-08122013-stale-prichazejici-za-99-jpleva>)

Pleva, J.: *Tma, světlo a cesta* (25. 12. 2013)

(<http://www.bjbltm.cz/cz/kazani/218-25122013-tma-svetlo-a-cesta-jpleva>)

Pleva, J.: *Novoroční – 1Pt 2, 1* (1. 1. 2014)

(<http://www.bjbltm.cz/cz/kazani/220-01012014-novorocni-1pt-21-jpleva>)

Pleva, J.: *Skutečné uctívání – Ž 95, 1–8* (26. 1. 2014)

(<http://www.bjbltm.cz/cz/kazani/224-26012014-skutecne-uctivani-z-951-8-jpleva>)

Pleva, J.: *Přimlouvej se za druhé – Ef 6, 18* (9. 2. 2014)

(<http://www.bjbltm.cz/cz/kazani/227-09022014-primlouvej-se-za-druhe-ef-618-jpleva>)

Pleva, J.: *Křest a neutíkej od hrobu – Jan 19, 2.18* (20. 4. 2014)

(<http://www.bjbltm.cz/cz/kazani/238-20042014-krest-neutikej-od-hrobu-jan-19218-jpleva>)

Pleva, J.: *Vliv matek – 2Tm 1, 4* (11. 5. 2014)

(<http://www.bjbltm.cz/cz/kazani/241-11052014-vliv-matek-2tim-14-jpleva>)

Bible kralická revidovaná: <http://www.bkr.cz/z-historie-kralickeho-prekladu/>

Bible: Překlad 21. století, Český studijní překlad (ČSP) a Kralická Bible 1613:

<http://www.bible-online.cz/>

Český ekumenický překlad (ČEP): <http://biblenet.cz/>

Český národní korpus: <https://www.korpus.cz/>

Český studijní překlad Bible: <http://www.biblecsp.cz/>

Internetová jazyková příručka ÚJČ AV ČR: <http://prirucka.ujc.cas.cz/>

Litomerice-info.cz: <http://www.litomerice-info.cz/>

Ministerstvo kultury ČR: <https://www.mkcr.cz/>

Křesťanské společenství, z. s.: <http://www.ks-sch.cz/>

Literatura:

Bratrské písně. 2., rozšířené vyd. Praha, Bratrská jednota baptistů 1971.

Bečka, J. V.: *Česká stylistika*. Praha, Academia 1992. 468 s.

Čechová, M. – Chloupek, J. – Krčmová, M. – Minářová, E.: *Stylistika češtiny*. Praha, SPN 1991. 296 s.

Čechová, M. – Chloupek, J. – Krčmová, M. – Minářová, E.: *Stylistika současné češtiny*. Praha, ISV – nakladatelství 1997. 282 s.

Čechová, M. – Krčmová, M. – Minářová, E.: *Současná stylistika*. Praha, NLN 2008. 281 s.

Čermák, F.: *Jazyk a jazykověda: přehled a slovníky*. 4. vyd. Praha, Karolinum 2011. 380 s.

Čmejrková, S. – Hoffmannová, J.: *Jazyk, média, politika*. Praha, Academia 2003. 258 s.

Drápal, D.: *Jak připravovat kázání*. Praha, Nakladatelství KMS 2011. 46 s.

Filípec, J. – Daneš, F. – Machač, J. – Mejstřík, V. (hl. red.): *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. 4. vyd. Praha, Academia 2005, 648 s.

Garlock, J.: *Jak lépe kázat*. Přel. I. Hoblíková. Praha, Samuel 2011. 77 s.

Grygerková, M.: Charakteristika církevního slangu. In Grygerková, M. *Slang v církevním prostředí*. Ostrava, Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2006. 96 s.

- Grygerková, M. – Laštovičková, M.: Kněží jako nositelé spisovnosti? O oficiálních mluvených projevech kněží. In: *Spisovnost a nespisovnost*. Brno, Masarykova univerzita 2004. s. 234–237.
- Havlík, M.: Diskurzní praktiky křesťanských kazatelů při konstituování standardního relačního páru "my" – "oni". In: *Slovo a slovesnost 70*. ÚJČ AV ČR 2009. č. 2, s. 83–99.
- Havlík, M.: Ke stylu kázání. In: *Jazykovědné aktuality 42*. Jazykovědné sdružení České republiky 2005. č. 3–4, s. 18–31.
- Havlík, M.: Pauzy v kázání. In: *Jazykovědné aktuality 38*. Jazykovědné sdružení České republiky 2001. č. 4, s. 70–77.
- Havránek, B. (ved.): *Slovník spisovného jazyka českého*. Praha, Nakladatelství ČSAV 1960 – 1971 (4 sv.), Praha, Academia 1989 (8 sv.).
- Hoffmann, B.: Kázání v čase "postmoderních" Zacheů. K rétorice a řečové kultuře Tomáše Halíka. In: *Oratio et ratio. Sborník k životnímu jubileu Jiřího Krause*. Praha, ÚJČ AV ČR 2005. s. 143–152.
- Holanová, R.: *Intertextualita v reklamě*. Praha, UK v Praze, Pedagogická fakulta 2012. 167 s.
- Hůrková, J.: *Česká výslovnostní norma*. 1. vyd. Praha, Scientia 1995. 74 s.
- Chýlová, H.: Jazyk kázání Antonína Jaroslava Puchmajera. In *Jeden jazyk naše heslo bud' I*. Plzeň, Radnice 2001. s. 45–51.
- Chýlová, H.: Kázání Vojtěcha Nejedlého a Antonína Jaroslava Puchmajera z konfrontačního pohledu. In *Jeden jazyk naše heslo bud' II*. Plzeň, Radnice 2003. s. 209–217.
- Jaklová, A.: Jazyk a styl českých kázání Alberta (Vojtěcha) Chanovského. In: *K jazyku a stylu českých barokních textů 2*. české Budějovice, PF JU 2000. s. 47–61.
- Jaklová, A.: K jazyku a stylu českých kázání Ondřeje Františka de Waldta. In: *K jazyku a stylu českých barokních textů*. České Budějovice, PF JU 1998. s. 8–42.
- Jelínek, M.: Stylistika. In: Karlík, P. – Nekula, M. – Rusínová, Z. (ed.): *Příruční mluvnice češtiny*. 1. vyd. Praha, NLN 1995. s. 701–782.

- Jelínek, M.: Stylistika. In: Karlík, P. – Nekula, M. – Rusínová, Z. (ed.): *Příruční mluvnice češtiny*. 2. vyd. Praha, NLN 2003. s. 699–780.
- Karlík, P. – Nekula, M. – Rusínová, Z. (ed.): *Příruční mluvnice češtiny*. 2. vyd. Praha, NLN 2003. 799 s.
- Kernal, J.: Předmluva. In Komenský, J. A. *Zpráva a naučení o kazatelství v jazyce 21. století*. Chlumec, Poutníkova četba 2013. s. 7–10.
- Klimesš, L.: *Slovník cizích slov*. 6., přeprac. a dopl. vyd. Praha, SPN 1998. 862 s.
- Komenský, J. A.: *Zpráva a naučení o kazatelství v jazyce 21. století*. Chlumec, Poutníkova četba 2013. 147 s.
- Kubíková, J.: *Kažte evangelium!* Praha, Blahoslav 1992. 309 s.
- Kvítková, N.: Čeština v oblasti náboženského života. In: *Spisovnost a nespisovnost dnes*. Brno, MU 1996. s. 113–116.
- Kvítková, N.: Hlavní tendence v jazyce a stylu současné homiletiky. In: *Stalość i zmienność w języku i literaturze czeskiej XX wieku = Konstanty a proměny v českém jazyce a literatuře XX. století*. Wałbrzych, 2004. s. 153–158.
- Kvítková, N.: Intertextualita v duchovních promluvách. In: *Oratio et ratio*. Praha, ÚJČ AV ČR 2005. s. 237–241.
- Kvítková, N.: Jazyková stránka kázání. In *Specifika církevní komunikace*. Ostrava, OU 2005. s. 77–92.
- Kvítková, N.: K jazykové stránce kázání Sváti Karáska. In: *Naše řeč* 87, 2004, č. 3. s. 145–150.
- Kvítková, N.: K jazyku současných duchovních promluv. In: *Naše řeč* 79, 1996, č. 2. s. 61–65.
- Kvítková, N.: K prolínání odborného a publicistického stylu v textech duchovních promluv. In: *Termina 2000*. Praha, Galén 2001. s. 267–270.
- Kvítková, N.: Spisovnost a nespisovnost v současné homiletice. In: *Spisovnost a nespisovnost*. Brno, MU 2004. s. 230–233.

Kvítková, N.: Vertikální členění stylů v náboženských komunikátech. In: *Komunikace – styl – text*. České Budějovice, JU 2006. s. 161–164.

Laštovičková, M.: Feministické postoje v jazyce Bible. In: *Bohemistyka 2001*, č. 3, s. 234–242.

Laštovičková, M.: Jazyk popisující boha aneb feministické návrhy, jak oslovovat Hospodina. In: *Jazykovědné aktuality 38*, 2001, č. 4. s. 37–44.

Laštovičková, M.: Verbální a neverbální komunikační prostředky křestního obřadu. In *Jazyky v kontaktu/jazyky v konfliktu a evropský jazykový prostor*. Olomouc, UP 2005. s. 171–178.

Miller, V.: Názory Vincence Zahradníka na kompozici kázání. In: *Konec a začátek v jazyce a literatuře*. Ústí n. Labem, UJEP 2001. s. 103–106.

Robinson, H. W.: *Biblická kázání*. Třinec, Biblios 1993. 213 s.

Vychopeň, P. – Kucová, L. – Gondáš, J.: *Baptistické zásady, jejich kořeny a okolnosti vzniku*, Praha, BJB v ČR 2010. 78 s.

Vymětal, M.: Úvodem. In Heller, J., *Jak orat s čertem*. Praha, Kalich 2005. 204 s.

Resumé

Tato práce se na podkladě analýzy vybraných kázání baptistického kazatele Jaroslava Plevy zabývá osobitostí projevu tohoto kazatele, jež je realizována prostřednictvím jazykových a stylových prostředků a skrze výstavbu textu. Na výslednou podobu komunikátu mají vliv objektivní stylové faktory, funkce komunikátu, mluvená forma, která do značné míry determinuje výstavbu Plevových textů, volba kódu, resp. přepínání mezi kódy neutrálním a hovorovým a obecnou češtinou, dále pak jeho oficiální ráz, tradicí dané místo a čas komunikace. Zásadní roli hraje také adresát. Zahrnuta je též analýza stylových faktorů subjektivních. Pro slohový útvar kázání je typická intertextovost, především navazování na biblické texty Starého a Nového zákona. Vzhledem k pestrosti zastoupených kázání je škála motivů užitých v Plevových textech pestrá a bohatě je zastoupeno také obrazné vyjadřování, jehož původ je většinou odvozen z textů biblických. Kazatel Pleva užívá vybraných jazykových prostředků se záměrem předat své myšlenky posluchačům a naplnit tak získávací a přesvědčovací funkci žánru kázání.

This diploma thesis deals with distinctiveness in the style of preaching of Jaroslav Pleva, a Baptist preacher, on the basis of analysis of his preaching. This distinctiveness is realized through his use of language and style devices, and text structure. The final form of the discourse is influenced by its function and objective style factors. What mainly determines the structure of Pleva's texts to a considerable extent is a spoken form of the discourse. His code choice switching between standard and non-standard code, the official character of the discourse and its place and time given by the tradition are all very important; moreover, it is the addressee who represents the crucial factor of the preaching. The analysis of subjective style factors is also included. Intertextuality is typical for the genre of preaching, primarily following the biblical texts of the Old and New Testament. According to the variety of texts the motifs are diverse. Figurative speech, mostly originated in biblical texts, is used plentifully. Pleva uses these intentionally chosen devices to present his thoughts to his listeners and fulfil a persuasive function of a genre of preaching.

Klíčová slova

autorský styl, kázání, persvaze, stylotvorné faktory

style, preaching, persuasion, style factors